

drs. Coby van der Neut

werkboek van
groep

TOPklassers

cultuur

deel 1

1900 - 1950
1950 - heden

ThiemeMeulenhoff

TOPklassers

cultuur

deel 1

1900 - 1950

1950 - heden

Werkboek

Auteur

drs. Coby van der Neut

Inhoud

Inleiding voor de leerling	3
1. Cobra	4
2. Heilige boeken	6
3. Berlijnse Muur	8
4. Lichaamsversieringen	10
5. Taizé	12
6. Surrealisme	14
7. Propaganda	16
8. Begrafenisrituelen	18
9. Qumrân	20
10. Klassiek ballet	22
11. Auschwitz	24
12. Jeugdcultuur na de Tweede Wereldoorlog	26
13. Onbekend begin	28
14. Striptekentaal	30
15. Tafelmanieren	32
16. George Gershwin	34
17. Dada	36
18. Efteling	38
19. Marc Chagall	40
20. Verzamelen	42
21. Chamarat	44
22. Vogue	46

Inleiding voor de leerling

Beste meisjes en jongens uit groep 7 en 8,

In dit werkboekje *Topklassers Cultuur deel 1* maak je kennis met 22 leuke, interessante en leerzame onderwerpen op het gebied van kunst, geschiedenis, geloof en maatschappelijke stromingen uit de periodes 1900 - 1950 en 1950 - heden.

Ieder onderwerp start met een inleidend verhaal. Dan volgen meerdere (zoek)opdrachten en vragen die verschillend van aard zijn.

Wat kun je verwachten?

Er zijn (eenvoudige) (zoek)opdrachten die je gewoon in dit werkboek kunt verwerken op de stippellijntjes. Mocht het antwoord of zoekresultaat meer ruimte in beslag nemen, dan kun je beter een apart schrift of vel papier gebruiken. Je kunt de resultaten ook verwerken in een (digitaal) werkstuk.

Er zijn filosofische opdrachten die je met anderen kunt bespreken (zorg wel dat je niemand stoort). Jouw antwoorden kunnen misschien te lang en te ingewikkeld zijn om in een paar woorden op te schrijven. Schrijf die antwoorden op in een apart schrift of op een apart vel papier. Er zijn (zoek)opdrachten over een persoon uit de culturele wereld. Je krijgt in de tekst een duidelijke instructie hoe je die opdracht moet opzetten. Dat kan heel verschillend zijn: een PowerPoint-presentatie of een werkstuk.

Bij sommige opdrachten kun je je bevindingen op een landkaartje of op een tijdbalk invullen. De meeste onderwerpen worden afgesloten door middel van een creatieve opdracht. Je kunt door middel van deze creatieve opdrachten duidelijk laten zien of je iets hebt geleerd. Eigenlijk is dit een soort toets. Maak er iets moois van.

Zelfstandig werken

Het is de bedoeling dat je zoveel mogelijk zelfstandig werkt en antwoorden zoekt. Dat kan in de bibliotheek, in het woordenboek, op internet of door middel van gesprekken met deskundigen. Als je op internet gaat zoeken, kijk dan eerst op Kennisnet voordat je de grote zoekmachines als Google of Ilse gebruikt. Op de pagina van het Jeugdjournaal vind je ook veel informatie. Internet heeft een eigen encyclopedie: Wikipedia. Die kun je ook raadplegen.

Maak in een logboek korte aantekeningen tijdens je zoektocht. Je hoeft dan niet steeds hetzelfde werk te doen, want je weet wat je al hebt geprobeerd en met welk resultaat.

Als je 'vastloopt' in je opdracht kun je je juf of meester om raad vragen. Zij hebben een handleiding met mogelijke antwoorden op jouw opdracht.

Pas aan het einde van de les, als je dus meer weet van het onderwerp, vertel je ook anderen over wat je te weten bent gekomen. Dat kan op heel verschillende manieren, maar altijd creatief!

Maak gebruik van een portfolio. Dit is een bewaarmap waarin je al je papier, schriften, werkstukken en tekeningen, kortom al je werkmateriaal, kunt bewaren.

Veel plezier gewenst tijdens je zoektochten!

Coby van der Neut

Verbeter de wereld...

begin bij jezelf

Een kindertekening? Nee hoor, het is een schilderij van de kunstenaar Karel Appel. Hij heeft dit kunstwerk in 1950 gemaakt. Toen was de Tweede Wereldoorlog nog maar net geëindigd. Door de bombardementen was er heel veel vernield in Europa en de schade van de oorlog moest opgeruimd worden. De mensen hadden daarom in die tijd bijna geen belangstelling voor de kunst, ze moesten puin ruimen.

Maar veel kunstenaars wilden juist graag op een creatieve manier laten zien hoe zij de nieuwe maatschappij zagen.

Die nieuwe wereld zou heel anders moeten worden dan voor de oorlog. Dat wilden ze laten zien. Zij sloten zich aan bij een groep, de Cobragroep. Toen ze die in 1948 in

Parijs in het Café Notre Dame oprichtten, waren ze heel arm en onbekend. Maar in de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw zijn het internationale beroemdheden geworden.

Als je over de Cobrakunstenaars nog niet zo veel weet, is deze (zoek)opdracht geschikt voor jou. Na je zoektocht ken je de namen van verschillende kunstenaars en je kunt misschien zelf ook een eigen kunstwerk maken in de Cobrastijl voor in je portfolio.

Zoek een afbeelding van een Cobra, de slang.
De Cobrakunstenaars kozen dit dier, dit symbool, als groepsnaam.
Waarom kozen de kunstenaars dit symbool denk je?

Kun je eigenschappen en kenmerken van deze slang vinden?

De kunstenaars kwamen uit verschillende Europese landen. In het woord Cobra vind je de beginletters van de namen van de hoofdsteden waaruit de kunstenaars kwamen:

Co – Br – A

Zoek eens op welke hoofdsteden er bedoeld worden en kleur die in een kaartje van Europa.

Noem eens enkele kunstenaars uit de drie verschillende landen die aan de oprichting van Cobra meededen.

Schrijf die namen ook in het kaartje van Europa bij hun eigen land.
Zijn er kunstenaars bij die nu nog leven en die nog kunstwerken maken?

De Cobrakunstenaars hadden allerlei ideeën over de maatschappij van de toekomst. Zij wilden nóóit meer oorlog. In hun nieuwe wereld moest ook een nieuwe kunst komen. Zij zeiden: "Spontaan bezig zijn en je fantasie gebruiken, dat is pas nieuwe kunst." Ze keken daarom naar kindertekeningen en naar kunst van primitieve volkeren. Zoek eens een aantal voorbeelden, waarin duidelijk te zien is dat Cobrakunstenaars geïnspireerd werden door kindertekeningen of door de primitieve volkskunst. Plak die kunstwerken op twee grote vellen en schrijf daarbij op welke manier ze werden geïnspireerd.

Zusterkunsten worden ze genoemd: poëzie en schilderkunst. Bij de Cobrakunstenaars waren niet alleen maar schilders, maar ook dichters. Zij beoefenden allemaal de zusterkunsten: de niet-schilders tekenden en de niet-dichters schreven teksten in schilderijen. Samen op een doek, een papier, een muur. Alles moest heel kinderlijk spontaan en fantasievol zijn van de Cobrakunstenaars. De woorden en de kleuren moesten kronkelen als een Cobraslang. Die kunstwerken noemden ze woordschilderijen. Lucebert is zo'n Cobradichter die ook schildert. Zoek eens voorbeelden van zijn schilderijen met een gedicht en een gedicht met schilderijen.

De Cobrakunstenaar Corneille heeft heel veel vogels in zijn werk geschilderd. Zoek eens een kunstwerk van hem op en probeer eens een vogelwoordschilderij te maken zoals hij: met zwarte lijnen en felle kleuren, helder blauw, agressief rood, indringend geel, grasgroen, enz.

Jarenlang vonden de mensen het werk van de Cobrakunstenaars zoals van Karel Appel geen echte kunst. Vooral omdat die kunstenaars vaak spontaan en fantasievol werkten. "Dat kan ik ook", zeiden ze. Zoek in je woordenboek op wat twistappel betekent en probeer op de manier van de Cobrakunstenaars een gedicht met die titel te maken.

2

HEILIGE BOEKEN

Wat is waarheid?

ijbel, Koran, Tenach, Bhagavad Gita, Mahabharata en Soenna. Dit zijn allemaal namen van heilige boeken. Deze heilige boeken horen elk bij een religie. Weet je wat een religie is? Dat is een geloofsleer. Religie bindt mensen samen want ze geloven hetzelfde.

Je hebt veel religies: het christendom, de islam, het boeddhisme, het jodendom, het hindoeïsme, de Chinese religie en de Japanse religie.

Wat betekent religieus of gelovig zijn? Daarover heeft elke religie een eigen idee. Die ideeën vind je in hun heilige boek of boeken. Het hebben van ideeën, gedragsregels en een gemeenschappelijke wereldvoorstelling geeft de gelovige mensen vertrouwen in het leven van hier en nu. Het geeft mensen een levensdoel.

Een groot deel van de gedragsregels en van de religieuze informatie wordt door middel van verhalen verteld. Die verhalen zijn weer een bron van informatie voor kunstenaars overal op de wereld.

Als je niet veel weet van heilige boeken en de verhalen die daarin staan, moet je de antwoorden van de volgende (zoek)opdrachten maar eens opzoeken op internet. Je zult dan heel wat te weten komen over religies, van toen en nu en van hun heilige boeken.

n het verleden bestond er geen enkele menselijke samenleving zonder religie. Probeer eerst eens een aantal religies of godsdiensten te vinden vanaf de oudheid tot nu. Maak een tijdbalk en geef daarop aan wanneer de Egyptische, de Romeinse, de Keltische en de Griekse godsdiensten bekend waren. En waar beginnen de andere? Het boeddhisme, christendom, de islam? Tijdens je zoektocht en bij het beantwoorden van de volgende vragen kun je steeds weer nieuwe gegevens aan je tijdbalk toevoegen.

oek eens op bij welke religie de volgende heilige boeken horen:

Bijbel	Heilig boek van _____
Koran	Heilig boek van _____
Pentateuch/Thora	Heilig boek van _____
Bhagavad Gita	Heilig boek van _____
Mahabharata	Heilig boek van _____
Soenna	Heilig boek van _____

indoeïsme is de naam die in de negentiende eeuw gegeven werd aan de verschillende godsdiensten in India. De Hindoestanen hebben vier heilige boeken met verhalen. Zij noemen die Veda's. Het oudste boek is al rond 1200 voor Christus en het jongste na 200 na Christus ontstaan. Kun je de namen vinden van die Veda's? _____

Ben je op je zoektocht ook de namen van Hindoestaanse goden tegengekomen? _____

Zoek zoveel mogelijk afbeeldingen van Krishna, Shiva, Vishnoe en Ganesh en plak die op een groot vel papier.

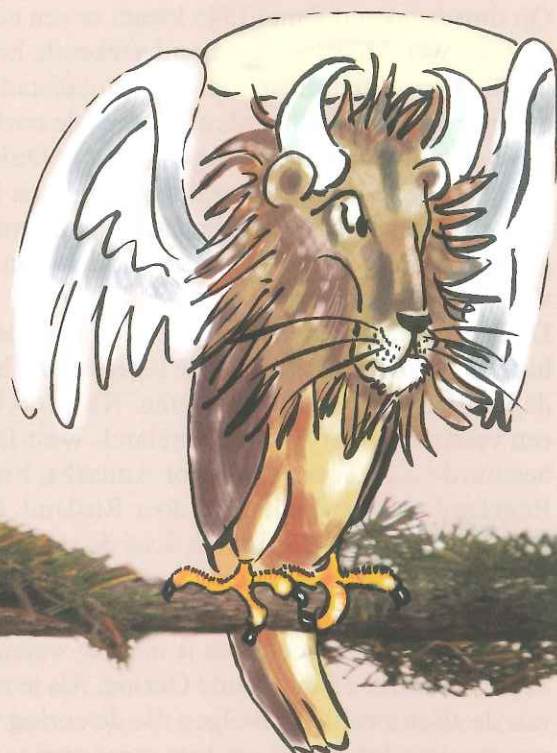
e joden geloven dat zij afstammen van een volksstam die in Kanaän leefde. Kanaän bestond uit het grootste deel van het huidige Israël, Jordanië en Syrië. De joden geloven dat zij afstammen van een rondzwervende Armeniër, Abraham, die de vader werd van een groot volk. God sloot een verbond met hem en beloofde hem een land. En waar ze nu ook wonen op de wereld, dat land Israël blijft heel belangrijk voor ze. Zij houden erediensten voor God in hun synagoge. Daar lezen en bestuderen ze de joodse wet: de Thora. De Thora is een heilig boek. Dat mag je daarom niet met je vingers aanraken. Weet je hoe een aanwijsstokje heet dat de joden gebruiken? _____

et christendom ontstond bij de geboorte van Jezus. Christenen geloven dat deze jood, de zoon van God is. De Bijbel bestaat daarom uit twee delen. De joodse verhalen en leefregels, de Thora, is het Oude Testament voor de christenen. Het verhaal van Jezus en de leefregels voor de christenen staan in het Nieuwe Testament. De leer van Jezus is heel eenvoudig. Je moet in liefde met elkaar leven. Het leven van Jezus is door vier evangelisten verteld. Kun je vinden hoe die evangelisten hetten? Zij worden vaak voorgesteld met een symbool. Weet je welke? _____

1. M _____ wordt afgebeeld als _____
2. M _____ wordt afgebeeld als _____
3. L _____ wordt afgebeeld als _____
4. J _____ wordt afgebeeld als _____

De Bijbel is eigenlijk een bibliotheek. Hij bestaat uit heel veel verschillende boeken. Weet je uit hoeveel boeken de Bijbel bestaat? _____

oslims geloven dat God alles geschapen heeft. Het Arabische woord voor God is Allah. De profeet Mohammed werd 570 jaar na Christus geboren in Saoedi-Arabië. Mohammed was de laatste in een rij van vele profeten. Zijn leven wordt als voorbeeld gezien. De Koran, het heilige boek van de islam, benadrukt de macht en de majesteit van God. Kun je op je zoektocht naar de heilige boeken eens proberen of je kunt vinden welke profeten er vóór Mohammed belangrijk waren voor de islam? _____

ijdens je zoektocht naar de heilige boeken heb je vast wel gezien dat ze erg mooi geschreven en geïllustreerd zijn. Schrijf jij eens op een mooi vel papier hoe jouw ideale wereld eruit zou zien als jij die kon maken. Schrijf dat eens op in sierletters en illustreer het sierlijk. _____

Op dinsdagavond 8 mei 1945 kwam er een eind aan de Tweede Wereldoorlog. Toen ondertekende het opperbevel van de Duitse strijdkrachten in de hoofdstad Berlijn de overgave aan de geallieerden. Tijdens de oorlog waren miljoenen militairen en burgers van het Duitse Rijk om het leven gekomen en meer dan zes miljoen joden waren in concentratiekampen omgebracht. Ook zigeuners, geestelijk gehandicapten, homo's en tegenstanders van Hitler waren vervolgd en vermoord.

De bevrijders waren van twee kanten Duitsland binnengevallen: het Russische leger vanuit het oosten en de geallieerden vanuit het westen. Na de oorlog ontstond er een vreemde situatie voor Duitsland. West-Duitsland werd bestuurd en gecontroleerd door Amerika, Frankrijk en Engeland en Oost-Duitsland door Rusland. De hoofdstad Berlijn werd verdeeld. Dwars door de stad werd een grens gemaakt: de Berlijnse Muur.

In deze (zoek)opdracht kom je meer te weten over de Berlijnse Muur en de Koude Oorlog. Als je niet veel weet van de afschuwelijke gevolgen die de oorlog voor de bewoners van Berlijn heeft gehad, is deze (zoek)opdracht een mooie gelegenheid om hier meer over te weten te komen. En je snapt dan de spotprent hierboven.

Zoek in de bibliotheek of op internet hoe Duitsland in 1945 werd verdeeld tussen de verschillende landen. Kopieer een duidelijke kaart van het land en geef de zones daarop aan. De grens tussen Oost en West kwam bij een aantal rivieren te liggen. Kleur die blauw en schrijf de namen erbij. Kleur Berlijn rood en de nieuwe hoofdstad Bonn groen. Uit de Russische zone ontstond de Duitse Democratische Republiek (DDR) en de andere zones werden samen de Bondsrepubliek Duitsland (BRD). Schrijf dit ook in je kaart.

Berlijn was de hoofdstad van Duitsland tijdens de oorlog. Hitler had een hekel aan Berlijn. In zijn boek schreef hij dat het een bolwerk was van communisten, joden en homo's. Hij wilde zo gauw mogelijk de stad een totaal ander uiterlijk geven. Hij noemde het Germania. Net als in het oude Rome moesten er monumentale gebouwen en rechte straten komen. De architect Albert Speer werd gekozen tot Generalbauinspektor der Reichshauptstadt. Zoek eens op wat hij in Berlijn heeft gebouwd. _____

Berlijn viel na de oorlog uiteen in twee steden: Oost-Berlijn en West-Berlijn. West-Berlijn hoorde bij de BRD. Maar het gekke was, dat het midden in de DDR lag. Dwars door de straten en de huizen bouwden de Oostduitsers in 1961 een twee meter hoge muur. In oost woonden de communisten, in west de kapitalisten. Zoek eens op wat met deze termen wordt bedoeld. _____

Kun je uitleggen hoe deze twee invloedssferen voor spanningen zorgden? Gebruik daarbij de term 'Koude Oorlog'. Zoek op internet een paar spotprenten over de 'Koude Oorlog' en verwerk die ook in je antwoord. En wat heeft Checkpoint Charlie hiermee te maken?

“Ich bin ein Berliner”, zei de Amerikaanse president Kennedy tijdens een bezoek aan Berlijn in de zomer van 1963. Hij was natuurlijk geen Berlijner, maar hij wilde de wereld iets duidelijk maken met zijn gezegde. Zoek eens op wat hij bedoelde. _____

Op 9 november 1989 kwamen er 75.000 demonstranten naar De Muur. De chaos was groot en de grens ging open. De beide Rijken werden weer één Duitsland. In 1990 werd De Muur officieel afgebroken. Zoek eens op internet wat er nu nog van De Muur te zien is.

Ver voor de oorlog waren er in Berlijn al grote tegenstellingen tussen arme en rijke mensen. Door De Muur werden de armen steeds armer en de rijken rijker. Zoek maar eens op wat de kunstenares Käthe Kollwitz getekend heeft.

Maak eens een kopie van een plattegrond van jouw dorp of stad. Trek met een rode lijn een streep dwars door je woonplaats. Geef aan waar je zelf woont. Je mag nooit (!) meer over de rode lijn heen. Wat zou dat voor gevolgen hebben? Schrijf daar eens een verhaal over, wat kun je nog wel doen, wat niet meer?

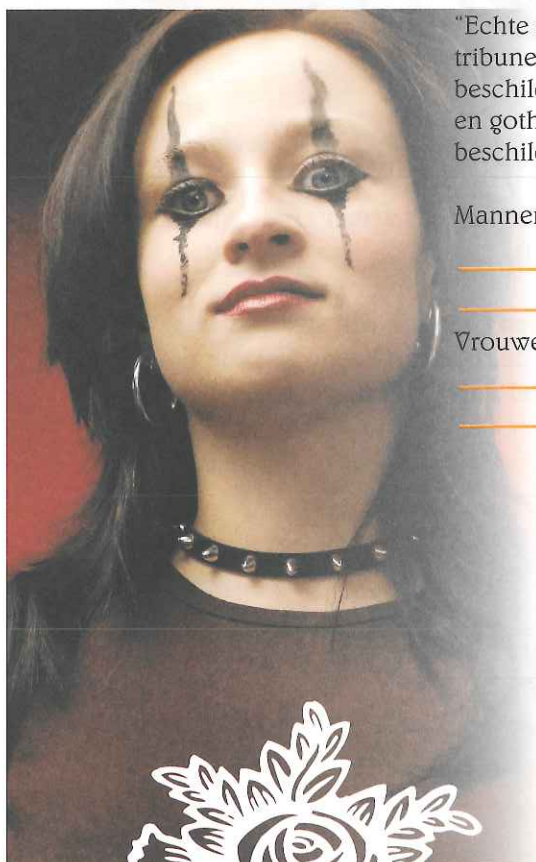
4 Lichaamsversieringen

Vind je me mooi.?

Overal op de wereld versieren mensen hun lichamen. Je kunt het zo gek niet bedenken of het wordt toegepast. Mensen beschilderen zich, ze doen iets aparts met hun haar of ze doorboren lichaamsdelen met ijzeren of houten voorwerpen. Eeuwen geleden begonnen de mensen in Afrika al met in hun huid te snijden om mooie littekens te krijgen als versiering op hun lichamen. Die littekens smeerden ze soms ook nog eens in met kleurpigmenten. De indianen van Noord-Amerika beschilderden zich, maar de Egyptenaren kozen alleen voor mooie zwartomrande ogen. De Chinese geisha's maakten hun gezichten wit. In India deden ze het weer heel anders. Daar heb je speciale hennakunstenaars die prachtige patronen op handen en voeten van mensen kunnen maken. En de aboriginals in Australië en de Maori-krijgers in Nieuw-Zeeland hebben dikke dreadlocks gemaakt van hun haar. Toch versieren al deze mensen zich over het algemeen niet uit ijdelheid, maar is het een manier van leven. Zij willen ons met hun versieringen iets zeggen.

Als je niet veel weet van bodyart en piercings, scarification en tatoes, haar- en nagelkunst is dit een goede (zoek)opdracht voor jou.

"Echte mannen gebruiken geen make-up", is een Oudhollands gezegde. Maar op tribunes van sportclubs en bij grote sportevenementen zie je regelmatig fans met beschilderingen in de kleuren van de club. Ook hardrockers, punkers, New Romantics en gothics beschilderen hun gezicht met felle kleuren. Weet jij wat het verschil is met de beschilderingen die vrouwen aanbrengen op hun gezicht?

Mannen beschilderen zich omdat _____

Vrouwen beschilderen zich omdat _____

Heb jij een tatoeage of ken je iemand die een tatoeage heeft als lichaamsversiering? _____

Wat is tatoeëren eigenlijk? Beschrijf dat eens. _____

Vroeger werden tatoeages geplaatst als symbool. Krijgers die moed hadden getoond tijdens een gevecht of dapperheid tijdens de jacht, konden onmiddellijk aan hun tatoeage herkend worden.

Pas in 1769 ontdekte een Engelse kapitein de tatoeage, toen hij Polynesië ontdekte. Westerlingen raakten er helemaal door

gefascineerd en betaalden veel geld om tentoonstellingen te zien van geïmporteerde 'inboorlingen'.

In Japan werd ook al eeuwenlang getatoeëerd, maar omdat westerlingen pas vanaf 1854 Japan in mochten reizen, werd dat toen pas ontdekt. Vanaf dat moment reisden heel veel mensen, zoals koning George V van Engeland en tsaar Nicolaas II van Rusland, speciaal naar Japan om daar zo'n exotische decoratie te laten tatoeëren.

De Engelse kapitein, die de tatoeage in 1769 ontdekte, heette _____

Is een tatoeage iets voor mannen of ook voor vrouwen? _____

Hoe was dat vroeger? _____

Op een zwarte huid is een tatoeage minder goed zichtbaar. In veel Afrikaanse culturen sneed men daarom opzettelijk in de huid om mooie littekens te krijgen. Wanneer de open snee ingewreven werd met as, aarde, houtskool, indigo of sap van bessen, kreeg je prachtige patronen op de huid. Soms werden er in de wonden expres steentjes of pareltjes gestopt. De oude Maya's stopten er bot en ringen in. Dan ontstond er een verhoging onder de huid. Tegenwoordig doen mensen in de westerse wereld dat ook. Ze laten dan objecten van roestvrij staal, teflon, koraal, titaan, niobium onder hun huid aanbrengen als versiering.

Deze versieringen worden _____

genoemd.

Wat is het verschil met een piercing? _____

Bij primitieve volkeren tref je opgerekte piercings aan. De onderlip van een meisje bij de Surma uit Zuidwest-Ethiopië wordt door middel van een kleine piercing zo groot als een cd-schijf opgerekt. De bruidsgom moet betalen om met haar te trouwen, wordt berekend op basis van de afmeting van dat gat. Hoe groter het gat, hoe duurder het meisje. Weet jij waar mensen wonen die bij zichzelf heel lange hangerachtige oorlellen hebben gemaakt, door steeds grotere voorwerpen in het gat te plaatsen? Die vind je in _____

Haardracht is ook een teken van persoonlijke identiteit en levensstijl. Kijk maar eens naar de haardracht van je klasgenoten. Sommigen verzorgen en versieren zich heel bescheiden, anderen heel opvallend. In de loop van de geschiedenis zijn allerlei attributen bedacht om het haar te modelleren en te ondersteunen. Zo gebruikten de Franse aristocratische dames in de tijd voor de revolutie grote geraamtes van ijzerdraad en paardenhaar omkleed met wol om kapsels te creëren die overal bovenuit torenden.

Verzamel afbeeldingen van zoveel mogelijk verschillende haarsoorten: blond, zwart, bruin, gekruld, steil enz. Probeer ook haardrachten van de mensen

vroeger en van andere culturen te vinden. Verzamel ook een aantal afbeeldingen met andere manieren om je haren op de goede plaats te krijgen en te houden.

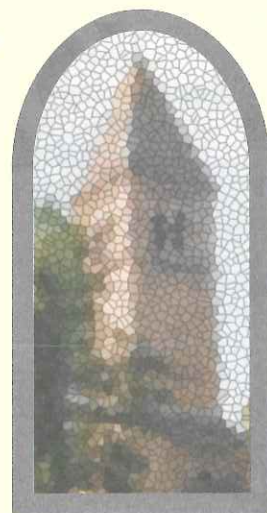
Bijenwas, klei, dierlijke vetten, boter, rubber van de acacia, kokosolie, palmpitvet en honing zijn zomaar een paar wonderlijke haarverzorgingsmiddelen die door traditionele volkeren werden gebruikt om hun haar in het juiste model te krijgen. Het opvallendst is misschien het haarverzorgingsmiddel van de Hamarmannen uit Ethiopië. Als zij tijdens de oorlog of de jacht hadden gewonnen, werd hun haar met felgekleurde klei in een helmachtige ronde vorm geboetseerd om het haar in de zogenoemde Boro-stijl te krijgen.

Wat gebruik jij om je haar goed in model te houden na het wassen? _____

Scan een foto van jezelf op je computer en ga met behulp van een tekenprogramma, bijvoorbeeld Paint, allerlei versieringen aanbrengen. Hoe wil je het liefst door anderen gezien worden? Kleur alles in. Print het uit.

5 Taizé

Anders willen zijn dan anderen

Sinds 1957-1958 reizen steeds meer jongeren naar het Franse plaatsje Taizé. Iedere week komen ze daar uit wel vijftig tot zeventig landen samen: van Mexico tot Japan, van Zaïre tot India, van Haïti tot Zuid-Afrika, van Polen tot Nederland. Zij komen niet voor een vakantie, maar om er deel te nemen aan ontmoetingen met zo'n drieduizend jongeren uit andere landen. De ontmoetingen duren meestal een week. In die week praten ze over het geloof. Die jongeren horen niet bij één bepaalde geloofsgroep. Toch bidden zij drie keer per dag met elkaar en zingen ze

allerlei liederen. De meesten van hen komen er omdat zij hun eigen leven beter willen begrijpen en er meer inhoud aan willen geven. Zij denken dat hier in Taizé te vinden.

Als je niet veel weet van geloofsgemeenschappen, zoals die in Taizé, dan is dit een goede (zoek)opdracht voor jou. Na het beantwoorden van de vragen weet je iets van het leven en de treurige dood van de stichter van Taizé, broeder Roger. Je snapt aan de hand van zijn ideeën misschien beter waarom mensen in zulke groepen bij elkaar gaan wonen. Ze hebben een gemeenschappelijk doel.

Midden in de Eerste Wereldoorlog werd broeder Roger, de stichter van Taizé geboren. Zijn oma was een weduwe, die in die tijd in Noord-Frankrijk woonde. Zij bleef in haar huis wonen om mensen te helpen, ondanks de hevige bombardementen om haar heen. Zij ving daar veel vluchtelingen op: bejaarden, kinderen, vrouwen die moesten bevallen. Is zij uiteindelijk ook gevlucht? Ja/Nee, want

Waarom hielp zij anderen?

Deugt het niet als je alleen maar aan jezelf denkt?

Waarom?

Later vertelde zij haar kleinzoon Roger regelmatig over de oorlog en wat de mensen elkaar toen hadden aangedaan. Zoek eens op wanneer de Eerste Wereldoorlog was en probeer te weten te komen tussen welke landen deze oorlog gevoerd werd.

In het Vredesverdrag van Versailles, dat na de oorlog gesloten werd, stonden allerlei harde bepalingen voor Duitsland. Zoek er eens een paar op.

In 1940 begon de Tweede Wereldoorlog. Roger was nu 25 jaar. Hij was ziek, hij had tuberculose. Wat is tuberculose?

Tijdens zijn ziekbed kon hij veel nadenken over de manier waarop mensen met elkaar om horen te gaan. Hij wilde daarom graag een oecumenische communauté beginnen met oude kloosterregels. Zoek eens op in je woordenboek wat het woord commune betekent.

In het Frans heet dat communauté. Zoek eens op wat oecumene betekent.

Ondanks zijn longziekte fietste hij naar de omgeving van het Franse plaatsje Cluny. Hij wist dat die plaats heel belangrijk was geweest in de middeleeuwen. Weet jij ook waarom?

Noem eens een paar kloosterleefregels

Roger kocht een huis in het Bourgondische gehuchtje Taizé, tien kilometer van Cluny. Dat was heel dicht bij de demarcatielijn, die Frankrijk in de oorlog in twee stukken verdeelde. Het was een ideale plek om er vluchtelingen op te vangen, net zoals zijn grote voorbeeld, zijn oma, gedaan had in de Eerste Wereldoorlog. Weet jij welke vluchtelingen het meest in zijn huis verborgen hebben gezeten?

Waarom juist die mensen?

In 1942 werd broeder Roger verraden. Hij moest zelf ook vluchten. Pas in 1944 kon hij weer terugkomen in Taizé met een paar vrienden. Samen vormden zij een oecumenische communauté, volgens leefregels van broeder Roger. De broeders vingen er Duitse en Franse vluchtelingen op na 1945, en ook een groep kinderen, die hun familie verloren was in de oorlog. Elke zondag gingen ze bidden en zingen in een gevangenskamp in de buurt. Wie werden daar gevangen gehouden?

De broeders van Taizé wilden dat alle mensen in vrede met elkaar zouden leven: protestanten, katholieken en joden. Duitsers en Fransen, kinderen en bejaarden, iedereen. Helaas werd die opvatting fataal voor broeder Roger. Hij had geen rekening gehouden met geesteszieken. Vertel eens wat er gebeurde in 2005.

Duizenden jongeren van overal vandaan ervaren iets 'bijzonders' in Taizé. Zou je kunnen uitleggen wat dat 'bijzondere' is?

Op dit moment zijn op allerlei plaatsen in de wereld (godsdiens)oorlogen aan de gang. Als jij er voor zou kunnen zorgen dat er een klein beetje vrede kwam, hoe zou je dat dan aanpakken? Verzamel in de krant een groot aantal artikelen, die over oorlogsgebieden gaan. Maak daar een collage van. Schrijf met een dikke viltstift over die collage heen aan welke leefregels alle mensen zich volgens jou moeten houden om in vrede met elkaar te leven.

Surrealism

Droom ik? 't Lijkt net echt!

Droom je wel eens? Of heb je wel eens een nachtmerrie? Je komt dan in een vreemde wereld terecht, waarin alles kan, alles mag, als je het kunt. Wanneer je je droom of nachtmerrie zou tekenen of schilderen, zouden er gekke situaties te zien zijn. Die kunnen alleen maar in dromen voorkomen. Maar, het lijkt net echt! Of kijk je wel eens op je rug liggend in het gras naar de wolken? Als je lang kijkt, zie je in die wolkenvlekken allerlei figuren. Op het eerste gezicht lijken het net echte mensen, dieren en dingen, maar toch ook weer net niet. Kunstenaars die die vreemde wereld van dromen en vlekken schilderen noemen we surrealisten.

Het surrealisme was een brede intellectuele beweging die in de jaren tussen de twee wereldoorlogen haar hoogtepunt bereikte.

Als je meer wilt weten over geschilderde en getekende dromen en wonderlijke schilderijen (met een droomwereld die net echt lijkt, maar het toch niet is), dan is deze (zoek)opdracht geschikt voor jou. Ra het beantwoorden weet je veel van surrealistische kunstenaars en de tijd waarin zij leefden.

Het centrum van de surrealistische activiteiten was Parijs. Giorgio de Chirico was een kunstenaar, die probeerde de overgang tussen werkelijkheid en onwerkelijkheid te schilderen. Iedereen vond zijn werk mooi. Als jongen van zeventien jaar reisde hij met zijn moeder door Italië. Ra zijn reis kwamen er op zijn schilderijen steeds pleinen en klassieke beelden voor. Het lijkt allemaal echt, maar toch ook weer niet! Verzamel zoveel mogelijk afbeeldingen van zijn schilderijen. Plak die op een vel en schrijf erbij wat er vreemd, surrealistisch, is aan het werk.

Wat is jouw vreemdste droom ooit geweest?

surrealistische schilder...

De
surrealisten
verzonnen steeds meer
verrassingseffecten in hun werk. Niets mocht
normaal zijn. Kunstkenners zouden steeds weer
verbaasd moeten staan van de surrealistische vondsten. De
schilder Joan Miró had vaak niets te eten, zo arm was hij. Hij
merkte dat honger hallucinaties kon veroorzaken, die hem
inspireerden. Hij zag dan merkwaardige gedachten en rare
kleurtjes. Zo ontstond ook zijn schilderij *Hollands
Interieur JJ*. Hij had als voorbeeld naar een schilderij van de
beroemde zeventiende-eeuwse schilder Jan Steen gekeken.
Bijna alle figuren en voorwerpen zie je in het surrealistische
schilderij terug. Zoek de overeenkomsten en de verschillen.

Kun je meer over Miró te weten komen?

Wie was de vriend die hem voorstelde aan Breton en Max Ernst?

Hoewel de surrealisten het meest bekend zijn geworden van hun schilderijen, hield een aantal zich ook bezig met het maken van objecten. André Breton was de 'denker' van de groep. Hij schreef alle ideeën op. Hij zette de surrealisten ertoe aan zich te laten inspireren door gevonden voorwerpen. De kunstenaar Alberto Giacometti liet zich inspireren en maakte prachtige constructies van gevonden voorwerpen. Zoek op internet naar afbeeldingen van zijn werk en beschrijf eens wat hij allemaal voor spullen in zijn kunstwerken stopte.

Twee heel bekende surrealisten zijn ook Salvador Dalí en René Magritte. Kies één schilder uit en maak een totaalwerkstuk over hem. Vertel over zijn leven, waar hij woonde en werkte. Door wie werd hij geïnspireerd? Wat is zijn mooiste schilderij en wat is echt grappig of gek aan zijn werk? En het belangrijkste: waarom noemen we hem nou een surrealist?

Probeer hier een PowerPoint-presentatie van te maken en laat die aan je klasgenoten zien.

7 PROPAGANDA

Mijn gedachten zijn vrij! Ja... ja!?

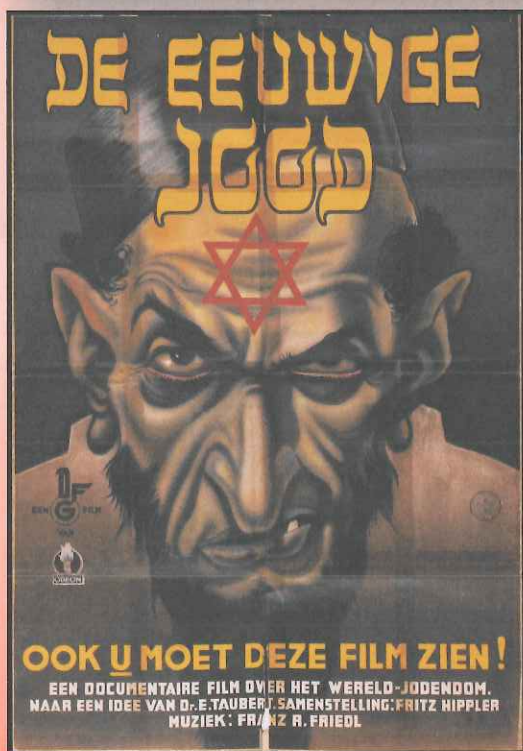
PROPAGANDA WERKT NET ZO ALS EEN BLOEMENZAADJE. EEN ZAADJE PLANT JE IN GOEDE GROND. NA VERLOOP VAN TIJD KOMT DAAR EEN PRACHTIGE BLOEM UIT.

MET PROPAGANDA PLANT JE DENKBEELDEN, IN DE HOOP DAT DIE VERDER GAAN GROEIEN IN DE GEDACHTEN VAN MENSEN. DAT PLANTEN VAN DENKBEELDEN EN GEDACHTEN GEBEURT OVERAL. IN DE KERK EN IN DE MOSKEE, IN DE POLITIEK EN OOK IN DE CONSUMPTIEWERELD. MAAR DAT LAATSTE NOEMEN WE RECLAME.

ALS JE NAAR DE WERELDGESCHIEDENIS KIJKT, DAN MERK JE WAT PROPAGANDA ALLEMAAL HEEFT TEWEEGGEBRACHT. GOEDE EN SLECHTE DINGEN. PROPAGANDA KAN JE GEEST VERRUIMEN, VERRIJKEN MAAR OOK VERARMEN EN VERZIEKEN. MET PROPAGANDA KUNNEN WE EEN BETERE SAMENLEVING OPBOUWEN. MAAR WE KUNNEN MET VERKEERDE PROPAGANDA OOK LEUGENS IN STAND HOUDEN, MENSEN BUITENSLUITEN, GEESTELIJK VERMOORDEN. PROPAGANDA IS EEN KRACHTIG INSTRUMENT. IN PROPAGANDA KUNNEN DE 'VIJANDEN' DUIDELIJK WORDEN AANGEGEVEN: DE COMMUNISTEN, DE KOERDEN, DE FUNDAMENTALISTEN, DE ROKERS. MAAR OOK DE ZONDE OF DE AFBRAAK VAN DE MORAAAL. OF IN DE RECLAME: DE VERSCHRIKKELIJKE PUISTJES, DE RIMPELS, OUDERDOM. PROPAGANDA ZORGT ERVOOR DAT JE EIGEN FOUTEN KAN TOESCHRIJVEN AAN DE 'VIJAND'.

ALS JE NIET VEEL WEEET VAN PROPAGANDA EN DE MANIER WAAROP HET GEBRUIKT WORDT, IS DIT EEN PRIMA (ZOEK)OPDRACHT VOOR JOU.

AAN HET EINDE WEEET JE DAN HEEL VEEL OVER DE PROPAGANDA STRATEGIE VAN HITLER EN ZIJN NAZI'S EN WAT CHARLIE CHAPLIN DAAR MEE TE MAKEN HAD.

IN 1931, VER VOORDAT DE TWEDE WERELDOORLOG BEGON, KWAM HITLER AAN DE MACHT IN DUITSLAND.

HIJ HAD EEN HEKEL AAN JODEN, ZIGEUNERS, GEHANDICAPTEN EN COMMUNISTEN. ALLEEN AL HET FEIT DAT IEMAND BIJ DIE GROEP HOORDE, MAAKTE HEM TOT EEN 'VIJAND' VAN HITLER EN VAN ZIJN POLITIEKE VRIENDEN, DE NAZI'S. ZIJ GEBRUIKTE HEEL VEEL PROPAGANDA OM DIE HAAT AAN IEDEREEN DUIDELIJK TE MAKEN. DAT DEDEN ZIJ DOOR MIDDEL VAN REDEVOERINGEN TIJDENS MASSABIJEENKOMSTEN, CABARET, VLAGGEN, FOTO'S, TEKENINGEN, POSTERS, POLITIEKE SPOTPRENTEN, BOEKEN EN FILMS.

ALS JE DE POSTER HIERBOVEN ZIET, DIE DE FILM DE EEUWIGE JOOD AANKONDIGT, WAT VERWACHT JIJ DAN VAN DEZE FILM?

LIJKT HET JE EEN GEZELLIGE FAMILIEFILM?

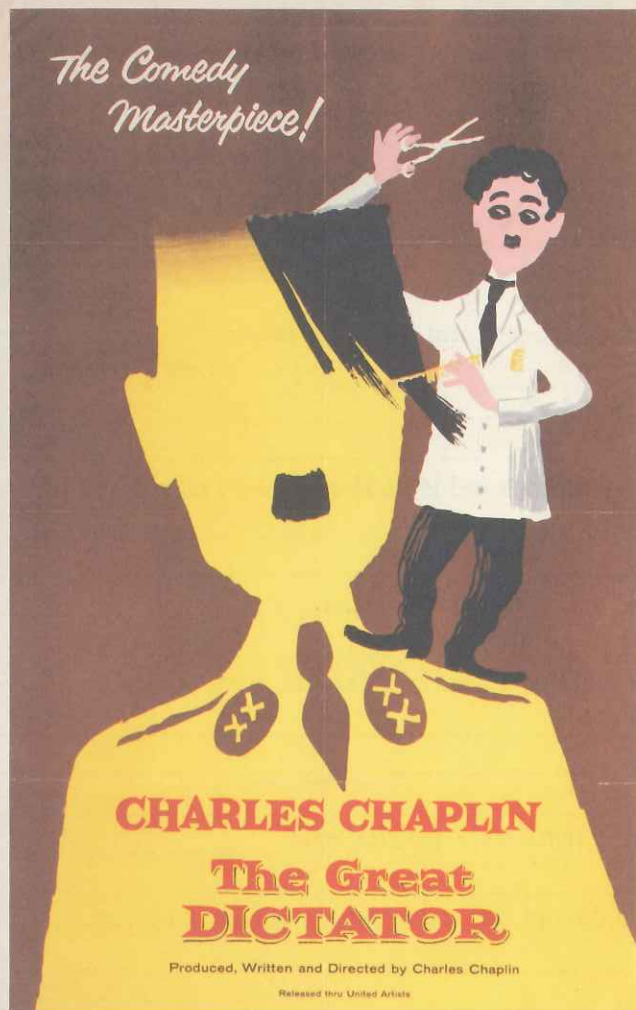
OOK IN JEUGDBOEKEN WERDEN HITLERS IDEEËN VERWERKT. DE OORLOG MOEST EEN GROOT GEWELDIG JONGENS AVONTUUR LIJKEN, WAARIN HET STOER WAS OM 'VIJANDEN' TE DODEN. DE JEUGD WERD OP DEZE MANIER EEN SOORT HELDENIDEAAL BIJGEBRACHT. SPEEL JE WEL EENS COMPUTERSPELLETJES, WAARIN JE OP EEN GRAPPIG GETEKENDE OF GEFILMDE MANIER MENSEN VAN DE WEG MOET RIJDEN OF OP EEN ANDERE MANIER MOET DODEN?

KUN JE DAT VERGELIJKEN MET DE MANIER WAAROP DE DUITSE KINDEREN WERDEN BEÏNVLOED? JA/NEE, WANT

DE NAZI'S WERDEN NIET ALLEEN MAAR DOOR MILITAIREN MET HUN KANONNEN EN BOMMEN BEVOCHTEN. DE AMERIKAANSE FILMINDUSTRIE VOCHT OOK MEE MET EEN EIGEN PROPAGANDA. IN OKTOBER 1938 WERD ER AAN EEN FILM BEGONNEN, *THE GREAT DICTATOR*, WAARIN MEN DE WERELD VOOR HITLERS IDEEËN PROBEERDE TE WAARSCHUWEN. HET WAS DE EERSTE FILM WAARIN DE ACTEUR CHARLIE CHAPLIN EEN GESPROKEN TEKST HAD.

NOEM EENS EEN AANTAL VAN DE 'STOMME' FILMS WAARAAN HIJ HAD MEEGEWERKT.

CHARLIE CHAPLIN EN HITLER WERDEN GEBOREN IN DEZELFDE WEEK VAN DEZELFDE MAAND VAN HETZELFDE JAAR. ZOEK EENS OP WANNEER DAT WAS. ZE HADDEN ALLEBEI EEN MOEILIJKE JEUGD EN VERLIETEN HUN VADERLAND OM DE WERELD TE VEROVEREN. MAAK VAN BEIDE PERSONEN EENS EEN LIJST MET BELANGRIJKE DATA IN HUN LEVEN EN ZET DIE NAAST ELKAAR. PROBEER ZOVEEL MOGELIJK DETAILS TE VINDEN.

DE NAZI'S DACHTEN DAT CHARLIE EEN JOOD WAS. IN EEN DUITSE PAMFLET WERD HIJ EENS EEN WALGELIJKE JOODSE ACROBAAT GENOEMD. MAAR HIJ WAS EEN GROOT ACTEUR, DIE JUIST DOOR UITVERGROTING VAN EEN AANTAL ASPECTEN EEN HEEL KOMISCH TYPETJE KON UITBEELDEN. DAT TYPETJE WERD ZIJN HANDELSMERK. MET WELK TYPETJE IS CHARLIE HET BEKENDST GEWORDEN?

ZOEK EEN PERSOON VAN WIE JIJ VINDT DAT HIJ BIJZONDERE IDEEËN HEEFT. MISSCHIEN HEB JE ZELF WEL EEN GEWELDIGE GEDACHTTE. SCHRIJF DIE IDEEËN KORT OP. MAAK DAAR EEN PROPAGANDAFILMPJE VAN MET BEHULP VAN EEN DIGITALE CAMERA. SCHRIJF VOOR HET FILMPJE EERST EEN KORT SCRIPT. PROBEER DE IDEEËN GOED

TE LATEN UITKOMEN. WAT WIL JE ZEGGEN, HOE GA JE DAT VERPAKKEN? MET HUMOR, SERIEUS, MET EEN 'VIJAND', MET MUZIEK ERBIJ? HOU GOED IN DE GATEN DAT HET GEEN RECLAME IS. JE VERKOOPT GEEN PRODUCT MAAR... JE WIL EEN DENKBEELD OF EEN GEDACHTTE OVERBRENGEN OP EEN BOEIENDE MANIER.

BEGRAFENIS & RITUELEN

Dood is dood! Is dood dood?

Bij een geboorte kan het voor het verdere leven van een baby heel veel verschil uitmaken of het een jongen of een meisje, arm of rijk, blank of bruin is. Maar één ding is bij de geboorte voor iedereen altijd hetzelfde: je weet dat je ooit weer zult sterven. Sommige mensen vinden dat een enge gedachte en willen daar nooit over praten. "Dood is dood, einde verhaal", zeggen zij.

Anderen zijn juist hun hele leven al bezig met hun dood.

Denk maar aan de farao's van Egypte, die prachtige piramides lieten bouwen om daarin begraven te kunnen worden. Zij dachten dat ze op reis gingen naar een ander leven. Die reisgedachte komt bij heel veel oude culturen voor.

Deze zoek(opdrachten) gaan over de dood, het sterven en alles wat mensen daar zo over bedacht hebben in de loop der eeuwen. Je kunt deze opdrachten het beste met een klasgenoot samen maken, omdat bijna iedereen andere ideeën heeft over dood en doodgaan. Het is leuk en informatief om dat eens te horen. Na deze zoeken en denkopdrachten heb je met heel veel verschillende meningen kennis-gemaakt.

Lees de volgende stellingen. Omcirkel het antwoord waar jij het mee eens bent en leg uit waarom.

De dood is voor mij een overgang naar een andere wereld. Ja/Nee, want _____

Ik kan me geen enkel idee vormen van de dood. Daarom moet ik wel leven alsof ik nooit zal sterven. Ja/Nee, want _____

Als ik onsterfelijk zou zijn, zou ik het leven vreselijk saai vinden. Ja/Nee, want _____

De dood is het grootste mysterie van de mensheid en dat is maar goed ook. Ja/Nee, want _____

Ik zal altijd bang blijven voor de dood. Ja/Nee, want _____

Je moet je angst voor de dood overwinnen om rijker te kunnen leven. Ja/Nee, want _____

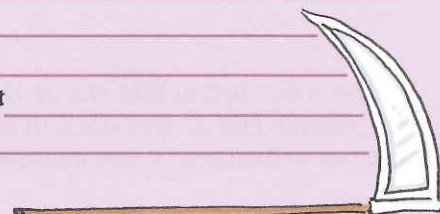
Als ik weet dat ik volgende week dood ben, doe ik tot die tijd heel andere dingen dan die ik nu doe. Ja/Nee, want _____

Ik kan doodgaan, maar mijn ziel zal altijd voortleven. Ja/Nee, want _____

Een houten kist is een gepaste plek voor mijn dode lichaam. Ja/Nee, want _____

Mummies zijn dode mensen. Keurig verzorgd op een speciale manier: helemaal in doeken gewikkeld en gebalsemd. De Inca-indianen in Zuid-Amerika vouwden hun dode mensen op, zoals een baby'tje in een moederbuik ligt: in de foetushouding. In Egypte werden de doden op een andere manier verzorgd.

Kun je opzoeken hoe men dit deed? _____

Waar hadden ze die mummies opgeborgen? _____

Waarom werd dat zo gedaan? _____

In de provincie Drenthe liggen 52 hunebedden. We denken dat het een soort begraafplaatsen waren. Probeer hier eens meer over te weten te komen.

Hoe oud zijn die hunebedden? _____

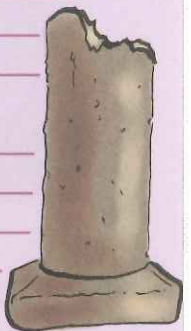
Wat zijn urnen? _____

Zijn er daarnaast nog andere plaatsen, waar men ook zo de doden eerden? _____

Teken die plaatsen eens in op een kaartje van Europa.

Zoek ook eens op wat Stonehenge is. _____

En wat zijn Dolmen? _____

In de vroege middeleeuwen ontstond de christelijke gewoonte om mensen binnen in de kerk te begraven.

Later werd dat buiten, rond een kerk, op een kerkhof. Rijke mensen werden in een kist gedaan en kregen een eigen graf, vaak met een mooie steen. Arme mensen stopten ze in een katoenen doek. Zij werden in een massagraf gelegd. Zoek eens een afbeelding van het praalgraf van Willem van Oranje, die in 1584 stierf. Zoek ook eens een aantal andere praalgraven. Welke vind jij de mooiste? Leg eens uit waarom? _____

De joden legden hun doden in een stenen of aarden graf. Meestal schilderden ze dat wit. Zo kon je er nooit ongemerkt over heen lopen. Dat kon 'onreinheid' veroorzaken. De christenen legden hun doden in houten of loden kisten. Lijkverbranding was door de Paus verboden. Alleen als er een gevaarlijke epidemie was uitgebroken werd het toch wel eens gedaan. Maar in India hebben de Hindoestanen al eeuwenlang de gewoonte om een dode niet te begraven of er een mummie van te maken, maar te verbranden. Cremeren noemen we dat. Steeds meer mensen in ons land nemen die gewoonte over. Bedenk eens waarom mensen daar de voorkeur aan geven boven begraven. _____

Zoek op internet naar de Parijse begraafplaats Père-Lachaise. Je zult zien dat dit geen gewone begraafplaats is, maar een dodenstad. Er staat een groot aantal huisjes en beelden. Dat zijn eigenlijk monumenten. Toen deze begraafplaats pas bestond, wilde niemand 'zo ver van Parijs' begraven worden. Maar nu liggen alle Franse vips uit de afgelopen eeuwen hier begraven. Zoek de namen van minstens tien wereldberoemde personen, die hier hun laatste rustplaats hebben gevonden. Maak een PowerPoint-presentatie van deze monumenten voor je klas.

OUDE ROLLEN, NIEUWE INZICHTEN

Een paar bedoeïenen vonden in 1947 in een grot bij de ruïne van Qumrân kruiken met daarin oude boekrollen. De rollen waren daar waarschijnlijk in het jaar 68 na Christus door leden van een kloostergemeenschap verstopt toen er gevaar dreigde.

De bedoeïenen namen één boekrol mee naar de markt in een grotere plaats. De boekrollen uit de kruiken werden door een archeoloog herkend als handschriften van een joodse kloostergemeenschap, die zich in de tweede eeuw voor Christus in het Dode Zeegebied had gevestigd.

Als je nog weinig weet van archeologische vondsten die onverwacht een totaal ander licht op sommige zaken kunnen werpen, moet je deze (zoek)opdracht gaan maken. Als je klaar bent, weet je veel meer over archeologen, hoe ze werken en wat er de laatste tijd onverwacht als bodemschat te voorschijn is gekomen.

Een boekrol is eigenlijk de voorloper van ons boek. Toen er nog geen papier bestond plakten men papyrusvellen aan elkaar of men naaide stukken perkament aan elkaar om er op te kunnen schrijven. Dat werden soms stroken van enkele meters. Die werden opgerold net zoals een rol behang. In de eerste eeuw na Christus veranderde dat. Toen kreeg het boek een beetje de vorm die wij nu kennen: de codex. Deze had ingenaaide katernen. In de joodse eredienst wordt nu nog altijd uit boekrollen gelezen: de Thorarollen. Zoek eens op wat de Thora is.

Wat betekent de Thora voor joden?

Is dat voor christenen hetzelfde?

En voor islamieten?

Geef op een kaart van Israël aan, waar de Dode Zee ligt en waar de plaatsen Jeruzalem, Jericho en Qumrân liggen.

De handschriften die in Qumrân gevonden werden, waren geschreven tussen de eerste eeuw voor Christus en de eerste eeuw na Christus. Dus in de periode waarin het christendom is ontstaan. Ze waren van de essenen. Die essenen werden voor het eerst door de Romein Plinius de Jongere genoemd in een reisverslag dat hij in het jaar nul maakte. Ook de joodse geschiedschrijver Flavius Josephus, afkomstig uit de priesterfamilies die de tempeldienst in Jeruzalem verzorgden, noemt de kloosterlingen regelmatig. Zoek eens op wie deze essenen waren.

Driekwart van de gevonden handschriften ging over het kloosterleven van de essenen, maar de andere rollen waren kopieën en fragmenten van bijbelboeken. Die waren ongeveer duizend jaar ouder dan de oudst bekende Hebreeuwse teksten van de Bijbel. En er kwamen ook onbekende teksten aan het licht. De Bijbel bestaat uit een verzameling handschriften die op verschillende plaatsen en in verschillende tijden tot stand zijn gekomen. Het is eigenlijk een bibliotheek van handschriften/boeken van diverse schrijvers.

Zoek eens op hoe de bijbelboeken heten.

Kies vier bijbelboeken uit en schrijf de korte inhoud op.

Bijbelwetenschappers aan de universiteit hebben voor jaren studiemateriaal aan de vondst bij Qumrân. Zij houden zich bezig met technische en religieuze vragen. Ze proberen bijvoorbeeld de oudste teksten te vinden. Voor de vondst dateerden de oudste handschriften uit de negende eeuw. In de loop van de eeuwen werden de teksten vaak overgeschreven door de monniken in de kloosters. Wetenschappers kunnen nu vergelijken of daarbij fouten zijn gemaakt of dat er stukjes tekst zijn toegevoegd aan de oudste tekst.

Uit hoeveel documenten bestaat de vondst, die men de naam Dode Zeerollen heeft gegeven?

In 1949 begonnen de onderzoeken in de eerst ontdekte grot. Noem de drie belangrijkste archeologen/onderzoekers en aan welk museum waren zij verbonden?

In Nederland is ook een Qumrân-Instituut opgericht. Waar vindt de bestudering van de Dode Zeerollen in Nederland plaats?

Op 14 maart 1952 werd een derde grot ontdekt. Wat vond men daar onder andere in?

Hoeveel grotten heeft men in totaal ontdekt?

Vanaf ongeveer 1900 zijn er niet alleen op het gebied van de Bijbel nieuwe ontdekkingen gedaan, maar er zijn heel veel zaken aan het licht gekomen door archeologisch onderzoek. Zoek op wat er op de volgende archeologische plaatsen is ontdekt.

Arkaim

Björkö

Helgö

Hunnerberg

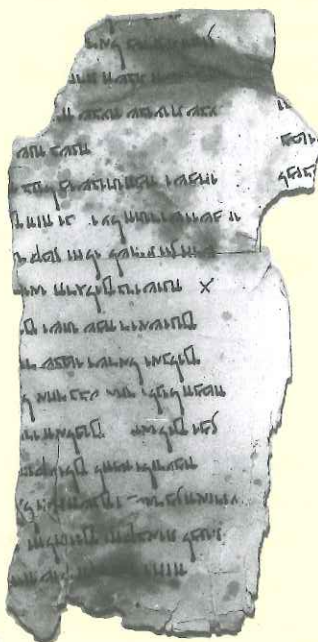
Kerma

Lothal

Nasium

Sammallahdenmäki

Tell Halaf

De boekrollen in de grotten bij Qumrân waren grotendeels verteerd. De onderzoekers moesten de juiste stukjes bij elkaar zoeken. Dat is echt monnikenwerk. Zoek een aantal mooi gekleurde pagina's uit een tijdschrift en scheur die in kleine stukjes. Archeologen zouden proberen om die stukjes weer bij elkaar te zoeken, maar maak jij nu juist eens een kunstwerk door deze snippers willekeurig op een groot vel te plakken. Schilder dan Hebreeuwse letters in mooie kleuren willekeurig over je kunstwerk. Bewaar het in je portfolio.

Maak een uitgebreid werkstuk over de werkzaamheden van een archeoloog in Nasium of in Qumrân. Het zijn twee totaal verschillende projecten. Kies er een uit. Beschrijf de werkzaamheden, de gereedschappen en de problemen die archeologen daar kunnen tegenkomen.

10 KLASSIEK BALLET

OP VOETEN VAN SATIJN

Deze ballerina heet Alexandra Radius. Zij heeft van dansen haar beroep gemaakt. Zij danst hier als Gisèle. Dat is een figuur uit een klassiek balletstuk van de componist Adolphe Adam. Het woord ballerina betekent gewoon danseres. Maar in de loop van de geschiedenis werd het vooral gebruikt om de belangrijkste danseres van het gezelschap aan te duiden. In de grote romantische klassieke balletten van het begin van de twintigste eeuw was de allerhoogste titel die een danseres kon behalen 'prima ballerina'.

Alexandra imiteert hier Anna Pavlova, een danseres uit 1907. Danseressen werden graag zo romantisch uitgebeeld rond het jaar

1900. Ze leken op lichtvoetige feeën. Bijna gewichtloos zweefden ze over het toneel. Er werden verhalen gedanst die iedereen ontroerden. Het leken wel droombeelden. Het publiek werd er door betoverd.

Maar achter de schermen was het leven voor de dansers en danseressen totaal anders. Want je bent niet zomaar een goede danser. Ballettechniek is moeilijk te leren. Daar moet je heel hard voor trainen en er heel jong mee beginnen.

Een choreograaf is _____

Een componist is _____

Wat zijn spitzen, en wie heeft ze voor het eerst in een balletvoorstelling gebruikt? _____

De Nederlandse dansgeschiedenis kende pas na de Tweede Wereldoorlog eigen ballerina's. Voor die tijd moest je naar het buitenland gaan om balletvoorstellingen te zien. Ken je een aantal landen en vooral ook steden, waar mensen naar toe gingen om beroemde balletgezelschappen te zien? _____

Als je niet veel weet van ballet en de geschiedenis daarvan, zijn dit leuke (zoek)opdrachten voor jou. Na het zoeken weet je iets over componisten en choreografen en het ontstaan van de academische dans. En je bent ook de grote gebouwen, waarin heel beroemde balletgezelschappen hebben gedanst, zoals de Parijse Opera, tegengekomen.

Een dans is eigenlijk niet meer dan een reeks bewegingen die in een bepaalde volgorde moeten worden uitgevoerd. Op de opleiding leren balletdansers allerlei passen. Die hebben een Franse naam. Zoek eens op wat bedoeld wordt met:

Pliés

Revérence

Petits Jetés

Tutu

Pirouette en dehors

Kun je ook opzoeken en antwoord geven op de vraag, waarom of de klassieke ballettermen in het Frans worden aangeleerd?

Er zijn heel veel componisten die mooie muziek maakten voor ballet. Tsjaikovski is met zijn balletmuziek voor De Notenkraker, Het Zwanenmeer en Doornroosje de allerbekendste balletcomponist. Ken je ook wereldberoemde choreografen? Zoek er eens minstens tien uit binnen- en buitenland, van vroeger en nu.

Overall werd klassiek ballet gedanst in het begin van de twintigste eeuw. De Italiaan Carlo Blasis (1803 - 1878) wilde wat moderners en hij schreef als danspedagoog twee dikke boeken over de verbetering van de danstechniek. Maar het was in Rusland waar de eerste veranderingen werden doorgevoerd. Ook de Parijse balletwereld veranderde totaal met de komst van de Rus Sergej Diaghilev (1872 - 1929) en zijn Ballets Russes. Hij trok tegelijk heel veel andere kunstenaars uit heel Europa naar Parijs. Zoek eens op wat Léon Bakst voor de Ballets Russes heeft betekend en wat deden Anna Pavlova en Pablo Picasso daar?

Choreograaf voor één keer. Bezoek een goede dansschool en leer daar enkele klassieke danspassen. Zoek een klein stukje klassieke muziek uit dat jij mooi vindt en maak nu zelf een balletvoorstelling. Alles natuurlijk op de klassieke manier, met de juiste danskleding en de verdere verzorging die daar

bij horen. Laat dat op een geschikt moment aan de klas zien.

Alexandra Radius heeft in 1970 de allerhoogste rang op het gebied van ballet gehaald. Zij danste bij het Nationaal Ballet. Probeer zo veel mogelijk over haar te weten te komen, over haar opleiding, over wat zij moest doen en laten om zo goed te worden. Verzamel zoveel mogelijk afbeeldingen van haar en schrijf daar de belangrijkste punten uit haar leven overheen. Voor in je portfolio.

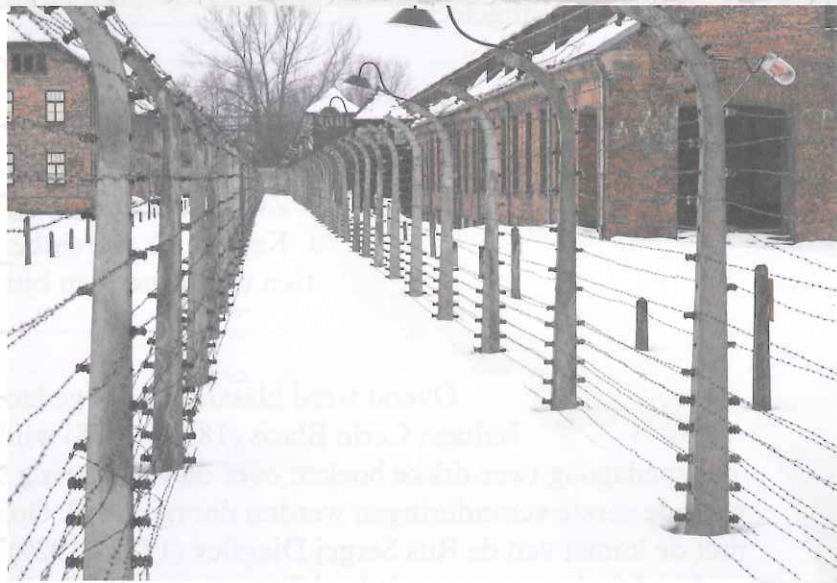
AUSCHWITZ

NOOIT MEER AUSCHWITZ

Oświęcim is een klein stadje in het zuiden van Polen. Het ligt aan de belangrijke spoorlijn tussen Krakow en Wenen. In 1939 werden de Duitsers de baas in Polen. Adolf Hitler, de leider van de nazi's, vond dat zijn volk meer ruimte moest hebben om te leven. Daarom veroverde hij het buurland. Hij had een hekel aan veel andere volken in Oost-Europa. Maar hij haatte de joden.

Toen Polen door de Duitsers ingenomen was, nam hij daarom het besluit om de 3,3 miljoen joden, die er woonden, te laten opsluiten in bepaalde afgesloten delen van de stad: een ghetto. Maar later besliste Hitler om ze allemaal te laten vermoorden.

In het kleine marktplaatsje Oświęcim gebeurde er vanaf dat moment iets gruwelijks. Daar werd een concentratiekamp klaargemaakt in oude legerbarakken. De Duitsers noemden Oświęcim vanaf dat moment met de Duitse naam Auschwitz.

Als je meer wilt weten over de manier waarop Hitler en de nazi's met hun vijanden omgingen, moet je de volgende (zoek)opdrachten zeker doen. Je zult dan ook kennis maken met de monumenten die overal in Europa zijn opgericht als herinnering aan de slachtoffers van nazi-Duitsland.

Lees de volgende stellingen. Omcirkel het antwoord waar jij het mee eens bent en leg uit waarom.

- Er zijn heel veel verschillende mensen. Mensen die een andere huidskleur hebben, zijn heel anders dan jij. Ja/Nee, want _____
- Blanke mensen met blauwe ogen zijn eigenlijk meer 'waard' dan anderen. Ja/Nee, want _____
- Mensen moeten zoveel mogelijk in het land waar ze geboren zijn en waar hun voorouders leefden blijven wonen. Ja/Nee, want _____
- Aan iemands uiterlijk kun je direct zien of hij deugt of niet. Ja/Nee, want _____
- In de toekomst hebben alle mensen dezelfde kleur en dat is goed. Ja/Nee, want _____

Er werden door de nazi's zoveel joden naar het kamp gebracht, dat het snel te klein werd. Er werd een tweede deel bijgebouwd: Birkenau. Dit concentratiekamp werd ook gebruikt als werkkamp. Wie gezond was moest werken.

De grote chemicaliën- en munitiefabriek van IG Farben was vlakbij het kamp gebouwd om gebruik te kunnen maken van de gratis werkkrachten. Wie te zwak was om te werken, werd rechtstreeks naar de gaskamers gebracht.

Probeer eens op te zoeken hoe de kamporganisatie was geregeld. _____

Hoe kwamen de joden in Auschwitz en hoe werd er nou precies geselecteerd voor het werkkamp? _____

Wie maakte de selectie? _____

Hoe weten we dit allemaal? _____

Tussen februari 1941 en september 1944 werden meer dan 107.000 joden gedeporteerd uit Nederland. Er kwamen maar enkelen terug. De naam Auschwitz is internationaal het symbool geworden van de poging tot vernietiging van het joodse volk, waar ook ter wereld.

Zoek zoveel mogelijk monumenten die er zijn in Europa en die iets zeggen over Auschwitz. Verwerk ze in een PowerPoint-presentatie.

Zoek een afbeelding van het Spiegelmonument dat Jan Wolkers in 1977 maakte als Auschwitz-monument. Het is in de plaats gekomen van een eerder monument, dat al in 1952 werd geplaatst.

De foto rechts hiernaast laat dit oude monument zien, een grafsteen. Het nieuwe monument is heel anders.

Waar staat het Auschwitzmonument? _____

Waar is het van gemaakt? _____

Wat probeerde hij ermee uit te drukken? _____

Op 4 mei wordt er jaarlijks een dodenherdenking gehouden voor de slachtoffers van de oorlog. Ontwerp eens een monument dat een herinnering is aan die verschrikkelijke tijd en dat duidelijk maakt dat dat nooit meer mag gebeuren. Maak je ontwerp daarna met een tekenprogramma driedimensionaal. Print het uit voor je portfolio. Schrijf erbij wat je erover hebt te zeggen, waarom het zo moet!

Jeugdcultuur na de Tweede Wereldoorlog

Flowerpower

Veel

jongeren waren na de bevrijding niet gelukkig. De oorlog had vijf jaar van hun leven verpest. Het leek soms wel of ze die verloren tijd wilden inhalen. Ze slenterden op straat, kwamen te laat thuis, waren brutaal, gingen te vaak naar de bioscoop, ze rookten te veel en luisterden aan een stuk door naar de radio! Ze werden nozems en later hippies genoemd. Veel ouderen maakten zich daarover grote zorgen. Ze spraken over de 'verwilderding' van onze jeugdigen. In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw werd protest een belangrijk onderdeel van het leven van jongeren. De hippies, ook wel de 'protestgeneratie' genoemd, pleitten voor vrede en verdraagzaamheid, en zetten zich af tegen de conservatieve ideeën van hun ouders. Zij trokken fleurige kleren aan, wilden niet werken, rookten wiet en maakten kinderlijke kunst. Muziek was een belangrijk hulpmiddel om hun ideeën uit te dragen. Flowerpower werd deze jeugdcultuur genoemd. Als je niet veel weet van hippies, nozems, flowerpower en de protestsongs uit de jaren zestig, moet je deze (zoek)opdracht zeker doen.

Voor

de oorlog was de jeugd altijd door politiek en religie streng gescheiden gehouden. Ieder geloof had zijn eigen clubs en verenigingen voor jongeren. Na de oorlog wilden ze dat niet meer en ze wilden zelf bepalen waar ze hun geld, energie en tijd in wilden steken. Zoek eens op bij welke groepen je als jongere ingedeeld kon zijn voor de oorlog?

In 1947 gaf de regering opdracht om onderzoek te doen naar de 'zederverwilderding' van de jeugd. Er was een nieuwe naam bedacht voor de rondlummelende jongeren, die erg veel herrie maakten en stoer deden. Nozems werden ze genoemd. Als ze ook nog een brommer hadden, waarop zij lawaaiig rondreden, werden zij _____ genoemd.

Midden jaren zestig gingen jongeren in groepen zomaar overnachten in het Vondelpark en op de Dam. Het ging er heel vredig aan toe. De Damslapers geloofden dat je in harmonie met de natuur moest leven. Het was een open manier van leven die vaak niet gewaardeerd werd door ouderen. Ze hadden idealen van vrede en liefde. Flowerpower noemden ze dat.

In deze tijd werd Amsterdam het 'magisch' centrum van de wereld. De mensen die 'flowerpowerden' werden ook wel hippies genoemd. Hippies waren opstandige, artistieke, muzikale, vrije en reislustige jongeren, die over een betere wereld nadenkten. Dat nam soms politieke vormen aan zoals bij Provo. Ze leefden in communes, rookten wiet, dronken thee en luisterden naar psychedelische muziek. Ga eens op zoek naar een paar bekende Nederlandse hippies.

Waarom herkende je een hippie? _____

Wat kun je over Roel van Duijn vertellen? _____

Zoek eens op wat je kunt vinden over het witte fietsenplan. _____

Hippies protesteerden tegen oorlog. Bob Dylan is één van de eerste, bekendste en meest succesvolle protestzanger ooit. Zijn teksten lijken op gedichten, maar hij heeft veel kritiek op de maatschappij. Al in zijn eerste succesnummer, 'The times they are a-changin' uit 1964, zong hij over een betere wereld. De mondharmonica was in Dylans liederen erg belangrijk. Daar kwam een soort 'jankmuziek' uit. De protesttekst werd er door versterkt. Zoek ook eens de namen van Nederlandse protestzangers. Tegen welke oorlog werd geprotesteerd?

Bob Dylans songteksten en zijn muziekopvattingen hebben grote invloed gehad op de groei van de popmuziek in de jaren zestig. Een kant van zijn elpee is onder invloed van de muzikale kwaliteiten van een andere groep, The Beatles, tot stand gekomen. The Beatles trokken enorm de aandacht met hun muziek. Het was een popgroep uit Liverpool. Popmuziek werd de mode. Popmuziek is _____

The Beatles werden op hun beurt weer artistiek beïnvloed door Dylans muziek en teksten. John Lennon verklaarde dat later ook met zoveel woorden in interviews. Zoek op wat je kunt vinden over de Beatles. Hoe heetten de bandleden? _____

Wanneer ontstond de band en tot hoelang bestonden ze? _____

De songs van de Beatles gaan meestal over de liefde. Toch werd hun muziek ook anders ervaren. Hoe? _____

Kunstenaars zoals Andy Warhol gingen platenhoezen ontwerpen. In de muziek wordt de term vaak gebruikt om de 'kunst' die de muziek vergezelt aan te duiden. Dit gaat dan met name over platen- en CD-hoezen. Ga eens op zoek naar platenhoezen van de Beatles. Maak daarvan een fotokopie en doe die in je portfolio.

'Alles kan', dat was de sfeer van de hippies. Zij kleedden zich op een aparte vrolijke manier. Lang haar voor jongens en lange rokken met spiegeltjes en bellen voor meisjes werden een teken van de rebellerende jeugd.

Parijse ontwerpers deden mee aan de hippiemode. De goedkope hippieklaren werden omgetoverd in dure ontwerpklleding. Deftige mensen konden zich nu ook in hippielook kleden. Yves St.

Laurent ontwierp lange struikroverjassen voor vrouwen en voor mannen losse opbollende hemden, fluwelen broeken en veel kettingen.

Ontwerp jij eens een collectie hippiemode voor kinderen. Maak daar een PowerPointpresentatie van.

Onbekend begin

BIG BANG

Volgens de Inuit begon de wereld met Raaf. Door met zijn vleugels te slaan, maakte Raaf de wereld en de wateren. Het land bedekte hij met planten waaraan erwten groeiden. Na vijf dagen barstten de erwten open en een volwassen man kwam tevoorschijn. De man was een beetje duizelig en verward. Hij dronk water en voelde zich wat beter. Raaf zweefde boven de aarde en zag wat er gebeurde. Hij vroeg aan de man waar hij vandaan kwam. De man wees naar de erwtenplant en vertelde dat hij daar uit was gekomen. Raaf was stomverbaasd. Hij had de erwtenplant zelf bedacht en hij wist niet dat er een man uit kon komen. Raaf begon voor de man

te zorgen en hij gaf hem eten. Uit klei maakte hij allerlei dieren en planten tot leven voor de man. Maar toch bleef de man eenzaam. Raaf maakte daarom nog een mens, kleiner en zachter. Hij zei: "Dit is een vrouw. Zij zal je gezelschap houden."

Raaf had uit niets, iets gemaakt. Dat noem je scheppen. Naast het scheppingsverhaal, dat de Eskimo's elkaar door de eeuwen heen hebben verteld, bestaan er nog heel veel andere scheppingsverhalen van andere volkeren. Als je niet veel weet van scheppingsverhalen (mythen) en je wilt daar meer over ontdekken, dan moet je deze (zoek)opdracht zeker doen.

In Egyptische mythen wordt verteld hoe alles werd geschapen uit het water dat de aarde bedekte. Dat water werd de oceaan Noen genoemd. Vanuit dit water bracht een god zichzelf tot leven. Hij noemde zichzelf Ra de zonnegod. Toen hij uitademde ontstond

de lucht, die hij Sjoe noemde. Zijn speeksel noemde hij Tefnet. Ra maakte een

eiland om op te staan en daarna begon hij alle planten, vogels en dieren uit Noen vandaan te roepen.

Tefnet en Sjoe kregen samen kinderen: Geb de aarde en Noet de hemel. Noet werd de moeder van alle grote goden van Egypte: Osiris, de heer van leven, Horus met zijn valkenhoofd, Seth, heer van de woestijn, de godin Isis en Nephtys, koningin van de dood.

Zoek in de bibliotheek naar afbeeldingen van deze Egyptische goden, maak een fotokopie, plak ze op een vel papier, schrijf hun namen erbij en doe ze in je portfolio.

De Chinese scheppingsmythe is ontstaan uit een oud geloof, het taoïsme. In het begin was er alleen Chaos. Die bestond uit twee soorten energie: Yin en Yang. Chaos zat in een reusachtig ei. Hij vocht met zichzelf net zolang tot het ei brak. Yin, de koude energie werd de hemel en Yang werd de aarde.

Zoek het Chinese symbool voor yin (donker) en yang (licht) eens op.

In veel scheppingsmythen van verschillende culturen komt een opgerolde slang voor met zijn staart in zijn bek. In West-Afrika bij de Fon-bevolking vertellen ze: Nana-Buluku was een god, die bestond voor alles en iedereen. Aido-Hwedo, de grote slang was zijn dienaar. Toen Nana-Buluku de aarde had geschapen, was hij zo zwaar geworden dat hij bijna omviel. Aido-Hwedo moest eronder gaan liggen om de aarde rond te houden. Zo nu en dan gaat hij nog wel eens anders liggen. Dat noemen we aardbevingen. Zoek eens op waar de Fon-bevolking leeft en wat de meeste voorkomende slangen in dit gebied zijn.

Bomen komen ook heel veel voor in scheppingsverhalen. In Noorwegen vertellen de mensen elkaar dat er in het begin alleen maar vorst en ijs was. Ymir, de ijsreus, woonde er met zijn koe Audumla. Op een dag likte de koe aan een stuk ijs en daar zat iemand in, de eerste god Bor. Bor nam twee bomen en maakte er een man en een vrouw van. Uit de wenkbrauwen van Ymir werd een wereld gemaakt voor de mensen om in te wonen. Het heelal werd door Bor in drie lagen verdeeld. Yggdrasil is de boom die voor die verdeling zorgt. Hij draagt de hemel en zijn wortels en takken strekken zich uit over de hele schepping. Zoek de namen van de eerste Noren eens op.

In veel mythen nemen appels een speciale plaats in. Bij de Grieken geven de appels het eeuwige leven aan

In een Noorse mythe geven de gouden appels eeuwige jeugd aan de goden. Wij kennen de uitdrukking:
Snoep verstandig

In de scheppingsverhalen van christenen, joden en moslims komen een slang, een boom en een appel voor.

Volgens de Bijbel maakte God de eerste mens Adam naar Zijn beeld. Maar over de schepping van Eva bestaan twee verhalen in de Bijbel. Het eerste verhaal vertelt dat Adam en Eva gelijk werden geschapen. Het andere verhaal zegt dat het heel anders ging. Adam was in een diepe slaap en toen nam God één rib uit Adams lijf en daar maakte hij een vrouw van: Eva.

De Koran zegt dat Adam gemaakt is uit klei. Daarna riep Allah: "Wees!" en Adam was een mens. Moslims geloven net als christenen en joden dat Adam en Hawwa (Eva) samen in het paradijs leefden. Ze mochten van alle bomen eten, behalve van één. De slang wist dat en hij gaf een appel van die boom aan Eva. Die at ervan en zij gaf Adam ook wat.

Zoek zoveel mogelijk afbeeldingen van Adam en Eva en schrijf op hoe het verhaal afliep.

Wat heeft Adam volgens de Koran gebouwd?

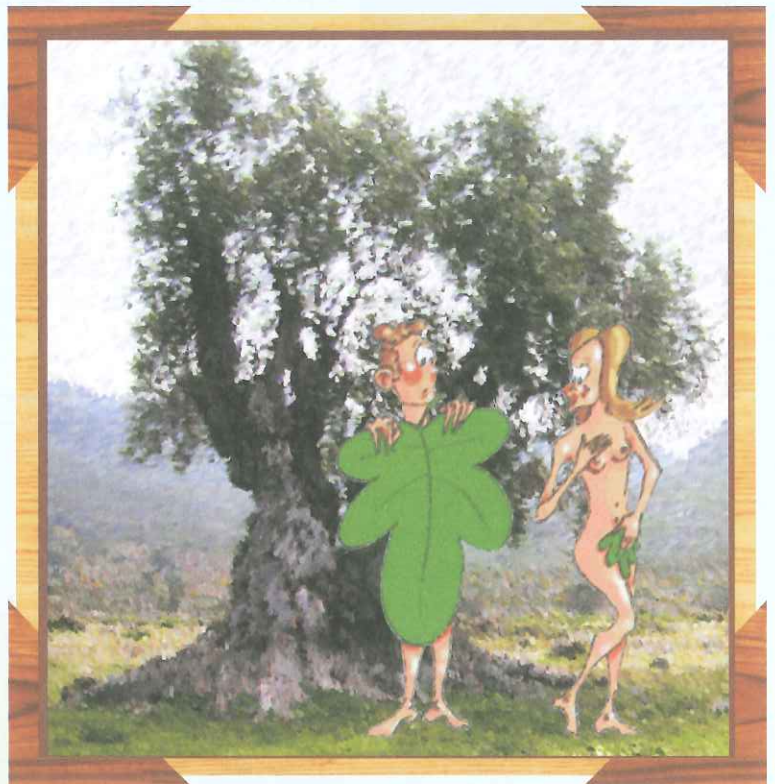
Charles Darwin publiceerde in 1859 een boek, waarin hij een totaal nieuwe visie op het ontstaan en de ontwikkeling van de aarde publiceerde. Wat stond er in zijn boek?

Hoe is de wereld ontstaan?

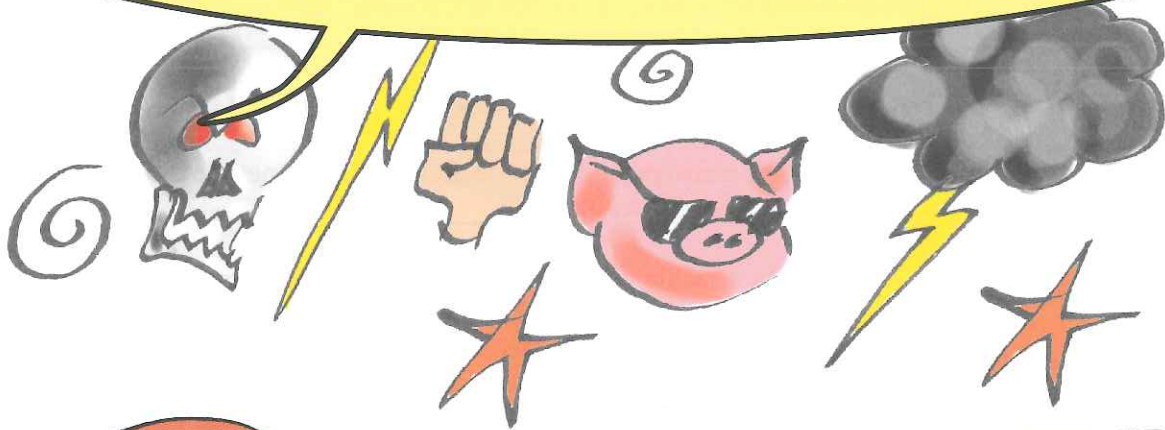
En de mens?

Ging dat zomaar per ongeluk in de natuur? Met een oerknal: BIG BANG?! Of zit er een plan achter van een hogere macht, van een god?

Hoe denk jij hierover?

14 Striptekentaal

Dit is kapitein Haddock. Als je de stripverhalen van de striptekenaar Hergé leest, kom je de kapitein regelmatig tegen. Je ziet op deze afbeelding heel duidelijk dat hij woedend is. Dat zie je niet alleen aan zijn gezicht, maar ook aan de spreekwolk. Hij moppert wat af, zonder dat hij woorden gebruikt. Hij spreekt luid en duidelijk een taal die niemand kent. Je kunt nergens les krijgen om deze taal te leren. En toch begrijpt iedereen hem. De striptekenaar heeft met veel expressie duidelijk gemaakt wat er bedoeld wordt. Dat is ook taal, geen woordentaal, maar beeldtaal. Striptekenaars gebruiken ook vaak in hun beeldtaal een kunsttaal. Die kunsttaal komt niet alleen voor in stripverhalen. Ook wetenschappers hebben talen uitgedacht.

Als je niet veel weet van stripverhalen, beeldtaal en kunsttaal is dit een geschikte opdracht voor jou. Als je klaar bent met deze (zoek)opdracht, weet je daar veel meer van.

Georges Rémi werd op 22 mei 1907 in België geboren. Hij wilde graag verhalen vertellen aan mensen. Dat deed hij niet met woorden, maar met plaatjes, in een stripverhaal. Hij gebruikte weinig woorden, maar veel beelden. Hij verzong allerlei trucjes om met heel simpele lijntjes duidelijk te maken wat hij bedoelde.

Als artiestennaam koos hij de omgekeerde beginletters van zijn naam: G.R., dus RG. In het Frans klinkt dat als *erzjee*: Hergé.

Zoek eens een aantal titels van stripverhalen die Hergé heeft getekend. _____

De eerste verhalen van de jonge journalist Kuifje spelen zich af in België. Maar in latere albums raakt hij overal op de wereld verzeild. In Congo, in de Sovjet-Unie, zelfs op de maan. Hergé liet Kuifje dan vaak net zo praten als de mensen die daar woonden. Op het plaatje bovenaan op de volgende pagina spreken de mensen Syldavisch. Syldavië bestaat niet. Die taal heeft Hergé zelf verzonnen. Het is een fantasietaal. Probeer jij ook eens om een mededeling/boodschap zo op te schrijven, zodat het op een andere taal lijkt. _____

Beeldverhalen zijn vaak verzonnen avonturenverhalen. Maar met De Blauwe Lotus vertelde Hergé een verhaal waar heel weinig mensen in Europa toen nog van gehoord hadden. Hij deed heel precies onderzoek naar de echte wereld waarin het verhaal zich afspeelde. Hij tekende alles heel nauwkeurig: auto's, schepen, gebouwen. Door dit album raakte Hergé in een groot politiek conflict betrokken.

Zoek eens uit waar dit verhaal over gaat.

Tom Poes en Heer Bommel zijn bedacht door Marten Toonder. Heer Bommel spreekt erg deftig. Zijn standaarduitdrukking is

en zijn stopwoordje

In Kuifje in Afrika spreken de gekleurde slachtoffers van slavenhandel 'Moriaantjestaal'. In 1962, vier jaar nadat het album was verschenen, werd Hergé aangeklaagd. Hij werd racist genoemd die een achterhaalde mening heeft over gekleurde mensen. Hergé had dat niet zo bedoeld.

Mag je mensen, die op een andere manier de Nederlandse taal uitspreken of fout gebruiken, daarop wijzen? Ja/Nee, want

Smurfentaal, Suske-en-Wiske-taal, dat is allemaal bedacht door de striptekenaars. Maar wat wordt er bedoeld met jip-en-janneke-taal?

Wetenschappers hebben ook talen bedacht. Bekende voorbeelden zijn het Volapük, het Ido en Glossa. Maar het Esperanto is het bekendst. Al meer dan een miljoen mensen spreken die taal. Het Esperantowoordenboek heet Plena Ilustrita Vortaro de Esperanto. In 1954 werd de taal door de UNESCO officieel erkend. Zoek eens op wie deze taal heeft bedacht en waarom hij dat deed.

Sinds 1905 wordt er elk jaar een internationaal Esperantocongres gehouden. Waar is dat dit jaar?

Nu is het beeldverhaal een massacommunicatiemiddel geworden. Maak daarom zelf eens een stripverhaal op een A4'tje over een onderwerp dat jou interesseert. Laat de figuren spreken in sms-taal. Kort, krachtig en gebruik weinig klinkers. Dus: even wachten = ff w88.

Tafelmanieren

Vertel me wat je eet...
en ik zeg je wie je bent

Menu

Tournedos Rossini

haasbiefstuk op een in jus gedrenkte crouton, geserveerd met in boter gebakken ganzenleverpaté en enkele plakken truffel, besprenkeld met mader. Genoemd naar de componist Rossini.

Pêche Melba

vanille roomijs met in suikerwater gepocheerde perziken, frambozenpuree en amandelen. Genoemd naar Nellie Melba, een Australische zangeres.

Fraises Wilhelmine

in sinaasappelsap, poedersuiker en kirsch gemarineerde aardbeien, geserveerd met slagroom gezoet met vanillesuiker. Genoemd naar Koningin Wilhelmina.

Zoek eens een afbeelding van de Griekse godin van de natuur en de groei. Hoe heette zij en hoe heette de Romeinse godin van groei, voedsel en natuur? _____

Tafelmanieren zijn niet belangrijk. Het belangrijkste is dat je lekker eet. Omcirkel het antwoord waar jij het mee eens bent en leg uit waarom. Ja/Nee, want _____

Dit zijn beroemde recepten van Georges Auguste Escoffier. Hij was chefkok in Parijs. Zijn manier van koken en het versieren van de borden was kunst. Hij verzong zelf allerlei nieuwe gerechten voor rijke en beroemde mensen. Die publiceerde hij in een kookboek 'Le Guide Culinaire'. Hij noemde zijn recepten vaak naar belangrijke personen. Hij bedacht het toetje Fraises Wilhelmine speciaal voor de grootmoeder van koningin Beatrix. Hij is daar wereldberoemd mee geworden.

Eten en drinken doen we allemaal. Dat is niet alleen voor beroemde mensen. Maar wat we eten en drinken kan wel heel verschillend zijn. En hoe we eten en drinken is bij ieder mens en volk weer anders. En dan hebben we het nog niet eens over vroeger. Want geloof maar, in de prehistorie ging het er echt heel anders aan toe dan in het deftige restaurant van Escoffier.

Als je niet veel weet van eetgewoontes en tafelmanieren is dit een goede (zoek)opdracht voor jou. Aan de hand van eetgewoontes en tafelmanieren kun je heel veel over mensen en de tijd waarin ze leefden te weten komen. Als je alles hebt opgezocht, zul je in kookboeken en in de kunst allerlei grappige en interessante feiten hebben ontdekt.

De Griekse wijsgeer Diogenes van Sinope leefde samen met zijn hond in een regenton in Athene rond het jaar 400 voor Christus. Alles wat hij bezat was een mantel, een kom om uit te eten en een beker om uit te drinken. Op een dag zag hij dat iemand brood als bordje gebruikte en water met zijn handen dronk. Toen gooide Diogenes ook zijn kom en beker weg en gebruikte verder zijn handen. Alexander de Grote had veel ontzag voor Diogenes. Hij vond het maar niks dat zo'n wijze man zo arm leefde. Daarom kwam Alexander op een zonnige dag bij Diogenes op bezoek en vroeg hem wat hij wilde hebben. Hij kon alles krijgen wat hij vroeg. Alexander hoopte misschien dat Diogenes om eetgerei zou vragen, maar die vroeg: "Als ik alles kan krijgen, zou u dan misschien een stapje opzij willen doen, want u staat voor de zon".

Vorken waren in de oudheid onbekend. De mensen gebruikten wel messen en lepels. De meeste gerechten werden met de vingers naar binnen gewerkt. In de middeleeuwen was het een bewijs van goede manieren als je je eten tussen duim, wijs- en middelvinger nam en het dan op een stukje brood legde en dat allemaal tegelijk in je mond deed. Er werd héél veel bier gedronken, want het water was vaak verontreinigd. Zoek eens op hoe bier nu wordt gebrouwen. Hoe deden ze dat in de middeleeuwen?

Noem minstens tien biermerken.

De kruisridders die na hun gevechten weer naar Europa terugkeerden hadden van de Arabieren heel verfijnde tafelmanieren geleerd. Niet meer schrokken, schransen en dronken worden, zoals bij ons toen gewoonte was. De goede gewoonte om tijdens grote maaltijden muziek te laten horen, ontstond in deze tijd. Mannen en vrouwen mochten vanaf nu ook aan dezelfde tafel zitten. Zelfs het klinken van glazen vóór het drinken, is een overblijfsel van een gewoonte uit die tijd. Probeer eens op te zoeken wat de oorspronkelijke betekenis hiervan was.

In het rijke Holland van de zeventiende eeuw at men vier keer per dag. Heel vroeg in de ochtend een uitgebreid papontbijt. 's Middags een soepmaaltijd met vis- en vleesgerechten, tegen een uur of drie een broodmaaltijd met kaas en vruchten en 's avonds nog een uitgebreide maaltijd, aangevuld met brood, boter en kaas. Maak eens een week lang een overzicht van jouw maaltijden. Hoeveel keer eet je en op welke tijdstippen en wat eet je?

De eerste aardappelen arriveerden per schip tussen 1535 en 1544 in Europa. Ze werden meegebracht door

Je moet elke dag eten en drinken anders word je ziek. Maar eten en drinken is meer dan alleen een levensmiddel; het is sociaal ook heel belangrijk. Je doet het vaak met anderen. Het laat zien wie je bent. Koken wordt daarom tegenwoordig ook gezien als een kunst, een vak, een vorm van expressie. Chefkok Escoffier vond het versieren van een bord soms belangrijker, dan wát hij kookte. Nu zijn vooral gerechten uit de 'buitenlandse' keuken weer erg in de mode. De Indische keuken of de Italiaanse keuken. Noem nog eens een aantal voorbeelden van zulke keukens.

Zoek daarbij in kookboeken naar bijbehorende recepten.

Er zijn heel veel schilderijen en tekeningen met etende, drinkende en feestvierende mensen. Verzamel verschillende thema's: de markt, de oogst, de keuken, snelbuffet, feest, dorst en drinken. Maak er een PowerPoint-presentatie van en laat die aan je klasgenoten zien. Vertel hen wat je te weten bent gekomen.

George Gershwin

Muziek tegen rassendiscriminatie

Op elk moment van de dag en op elke plaats kun je tegenwoordig naar muziek luisteren. Die muziek komt uit alle delen van de wereld. Maar dat is eigenlijk pas zo sinds de uitvinding van de radio en de grammofoon.

Rond het jaar 1900 bestond er in de landen van Europa een sterke muzikale traditie. Daar hielden componisten zich aan. Ze componeerden steeds dezelfde soort klassieke muziek. Muziek liefhebbers gingen naar een concertzaal om deze klassieke muziek te beluisteren of mensen nodigden elkaar uit voor muzikale avondjes thuis in de 'salon'.

Door rondreizende componist-dirigenten kwam er een uitwisseling op gang met andere soorten: de Ballets Russes met Russische muziek veroverden het westen en Europa maakte ook kennis met de Amerikaanse jazz.

In Amerika was nog geen muziektraditie. De immigranten hielden van de oude muziek uit hun thuisland. En de 'negers' die op de plantages moesten werken hadden hun eigen muziek uit Afrika meegebracht.

Jacob Gershowitz (1898 - 1937) was de zoon van een Russisch-Joodse immigrant in Amerika. Hij werd in New York geboren. Als artiestennaam koos hij George Gershwin.

Hij was een van die componisten die ervoor zorgde dat er een verbinding kwam tussen de Europees-Russische klassieke traditie en de Amerikaanse jazzmuziek. Via zijn muziek werd ook het grote onrecht van de slavenarbeid bekend.

Als je niets weet over George Gershwin, zijn opera *Porgy and Bess* en de manier waarop hij de muziekwereld veranderde, is dit een leuke (zoek)opdracht voor jou.

George Gershwin componeerde in 1935 zijn meesterwerk de opera *Porgy and Bess*. Een opera is _____

Toen George als kind in New York woonde, was de slavernij nog maar net afgeschaft. Er was kort daarvoor een boek geschreven tegen de slavernij en de vreselijke toestanden die daar uit voort kwamen. "Zo, dus jij bent die dame die dat boek schreef en daarmee de burgeroorlog tegen slavernij begon", zei president Abraham Lincoln in 1862 tegen Harriet Beecher Stowe. Want zij schreef over de slavernij. Zij vond dat het afgeschaft moest worden.

Haar boek tegen slavernij heet _____

De hoofdpersoon is _____

Hoe werd je slaaf? _____

Toen George jong was, kwamen heel veel 'vrije' slaven vanuit New Orleans, de oorsprong van de slavensongs, naar New York om werk te zoeken. Zij zongen hun eigen godsdienstige liedjes, negrospirituels, en zij speelden hun eigen jazzmuziek.

Noem eens een paar typische jazzinstrumenten. _____

George kreeg op zestienjarige leeftijd een baantje in New York bij een muziekmfirma waar je bladmuziek kon kopen. Hij moest voor de cliënten oude en klassieke liedjes voorspelen op de piano. Hij begon in 1916 ook zelf met

liedjes te componeren. Daarin verwerkte hij de folkloristische liedjes van de slaven. Om zijn eigen muziek te kunnen verkopen liet hij ze in de winkel horen. Zo'n Amerikaanse winkel voor bladmuziek heette _____

Hij schreef zijn 'songbooks' met lekkere ritmische muziek. Die hadden groot succes. Door verschillende zangers en zangeressen werden ze gezongen en op de plaat gezet. Een van zijn bekendste verzamelingen werd door Ella Fitzgerald gezongen. Ella was gospelzangeres en jazzzangeres.

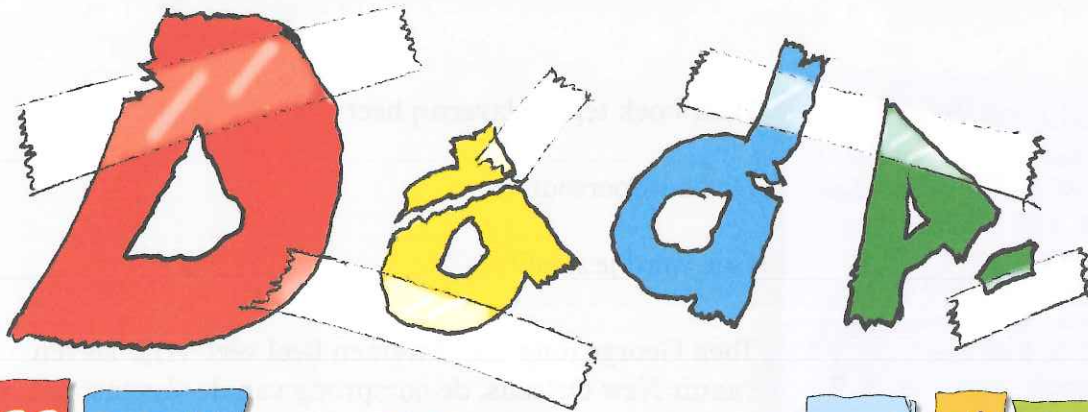
Zoek eens op wanneer Ella werd geboren en waar was dat? _____

Het meesterwerk van George Gershwin, de opera Porgy and Bess, speelt zich af onder de Amerikaanse negerslaven. Het bijzondere aan deze opera is dat Gershwin wilde dat alle rollen zouden worden gezongen door negeracteurs en -actrices. De opera zorgde ervoor dat de donkere mensen, kinderen van de slaven, met meer respect behandeld werden. Waar en wanneer was de eerste opvoering van de musical? _____

George maakte in Porgy and Bess gebruik van de godsdienstige liedjes, negrospirituels die Ella Fitzgerald ook zong. Mahalia Jackson werd wel de 'koningin van de negrospirituels' genoemd. Zij beleefde het hoogtepunt van haar zangcarrière in 1963 tijdens een massademonstratie bij het Lincoln Monument in Washington. Welk lied zong zij toen? Zij zong _____

Hoeveel mensen waren daarbij aanwezig? _____

Op 11 juli 1937 overleed George Gershwin in Hollywood aan een hersentumor. Hij werd maar 38 jaar oud. Iedereen noemde hem een groot vernieuwer van de Amerikaanse muziek. Hij heeft niet meer meegemaakt wat hij in beweging had gezet met zijn opera en wat er daardoor later in de jaren vijftig en zestig gebeurde op het gebied van de rassendiscriminatie. Zijn werk is afgemaakt door Martin Luther King. Zoek eens op wat je over MLK kunt vinden. componeer daarover een lied en zing dat met de hele klas.

17

Dag ventje

vis op

met de bloem

met de

de vaas

ploemploem

Dit is een regel uit een klankgedicht van Paul van Ostaijen. Paul was niet zomaar een dichter, maar hij was een literaire dadakunstenaar. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was in Zürich een nieuwe culturele stroming, het dadaïsme, begonnen.

Veel dadakunstenaars en -schrijvers spotten op een speelse en uitdagende manier met de ouderwetse

opvattingen over kunst en burgerlijkheid. Ze maakten grappen over

de goede smaak en de deftigheid. Dat deden ze via absurde cabaretvoorstellingen, experimentele scheursels (de collages) en klankdichten.

Na de oorlog reisden de kunstenaars Europa door. Berlijn, Keulen en Parijs werden toen de belangrijkste nieuwe dadacentra. Paul van Ostaijen kwam in Berlijn met dadaliteratoren en -kunstenaars in contact. Hij werd de belangrijkste vertegenwoordiger van dada in de Nederlandse literatuur.

Als je niets weet van dada moet je deze (zoek)opdracht zeker gaan maken. Je komt dan terecht in een wonderlijke wereld waarin allerlei niet-artistieke zaken KUNST worden genoemd.

Kopieer een kaartje van Europa. Schrijf daarop wanneer de Eerste Wereldoorlog was. Geef met twee kleuren aan welke landen in oorlog waren met elkaar. Neem een derde kleur om de neutrale landen te markeren.

Deed Nederland mee aan de Eerste Wereldoorlog? Ja/Nee, want _____

Deed Zwitserland mee met deze oorlog? Ja/Nee, want _____

Alle kunstenaars van het dadaïsme hebben de verschrikkingen van die oorlog meegemaakt. Waarom waren veel kunstenaars naar Zürich gevlucht denk je? _____

De oorlog was een loopgravenoorlog geworden. Door verschillende nieuwe uitvindingen was de oorlog extra bloedig en gewelddadig. Wat zijn loopgraven? _____

Dada is een kinderwoordje. Sommige mensen zeggen dat het een Frans woord is voor 'stokpaardje'. De naam werd voor het eerst gebruikt in Cabaret Voltaire in Zürich. De literaire dichtersgroep van dada was fel tegen de oorlog. Tristan Tzara was zo'n dichter. Hij speelde met klanken en lettertypen in zijn gedichten. Dat deed Paul van Ostaijen ook. Zoek bij Wikipedia op internet zijn naam maar eens op. Zoek dan het gedicht 'Boem Paukeslag' op en schrijf het over, precies zoals het daar staat. Lees ook zijn gedicht WOORD_JAZZ OP RUSSIES GEGEVEN, dat over de oorlog gaat.

Veel kunstenaars waren geschokt door de verschrikkelijke loopgravenoorlog. "Moeten we de mensen nog serieus nemen?", vroegen ze zich af. "En moeten we de kunst van zulke mensen wel serieus nemen?" Ze zeiden: "KAN IEMAND KUNSTWERKEN MAKEN DIE GEEN KUNSTWERKEN ZIJN?" Daar verzoon Marcel Duchamp een grappig antwoord op. Zoek eens op wat hij voor kunstwerken bedacht.

Marcel Duchamp gaf in 1921 samen met Man Ray in New York een eenmalig tijdschrift uit. Dat heette New York Dada. Wat was Man Ray voor een soort kunstenaar?

Noem eens een aantal namen van beroemde personen die door Man Ray zijn vereeuwigd.

Hans Arp was ook een van de grondleggers van de dadabeweging. Hij gebruikte eenvoudige aan de natuur ontleende vormen. Zijn beelden waren vaak vloeiend en rond. Maar de kunstvorm waarmee hij het beroemdst werd waren de collages van scheursels. Ze waren vaak heel speels. Verzamel eens een aantal collages van dadakunstenaars. Maak daar kopieën van. Maak dan zelf van die collages een nieuwe dadacollage. Schrijf de namen van de dadakunstenaars daar overheen.

In Hannover maakte Kurt Schwitters uit afval allerlei collages: Merz-collages. Een Nederlandse dadakunstenaar, een vriend van Kurt, maakte ook zulke collages. Hoe heette die kunstenaar?

Helene Kröller-Müller heeft veel van Theo van Doesburg gekocht. Waar kun je zijn kunst nu nog bekijken?

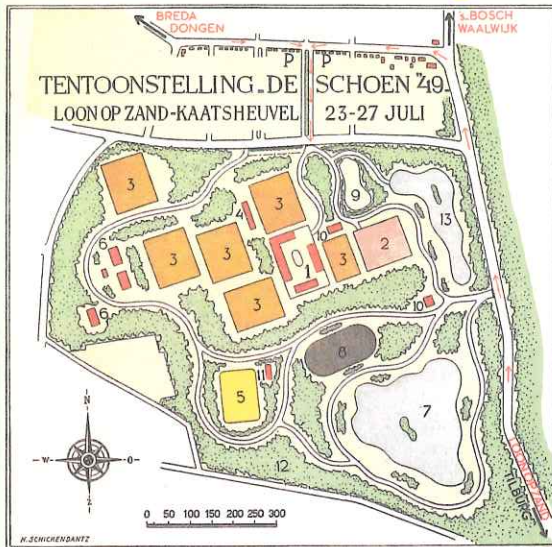
Niet alleen de dadakunstenaars van rond de Eerste Wereldoorlog haalden grappen uit met de serieuze kunst. Met de naam neo-dadaïsten worden ook heel veel kunstenaars aangeduid, die nu op dit moment de draak steken met de gevestigde mening over goede smaak en KUNST.

Dit schilderij is oorspronkelijk tussen 1503 en 1506 geschilderd door Leonardo da Vinci. Door een snor op de poster van het schilderij te tekenen is Marcel Duchamp er bijna net zo beroemd mee geworden als Leonardo. Ook Andy Warhol heeft ditzelfde schilderij gebruikt om er iets kunsterigs mee te doen. Kopieer jij nu eens een afbeelding van Mona Lisa, want zo heet deze vrouw, en maak daar zelf een dadakunstwerk van. Dat kan een collage zijn of je gebruikt dit schilderij als basis waar je zelf iets aan toevoegt: echt dada dus!

18

Efteling

Sprookjes bestaan! Het is maar hoe je het bekijkt!

VERKLARING DER TEKENEN:

1. Tentoonstellingshallen	9. Speeltuin
2. Lunapark	10. Paviljoens
3. Sportvelden	11. Paardental
4. Tribune	12. Bos
5. Paardensport	13. Visvijver
6. Tennisbanen	P. Parkeerplaats
7. Watersport	→ naar tentoonstellingshallen
8. Wielersbaan	De speeltuin is geopend tot 1 Oct.

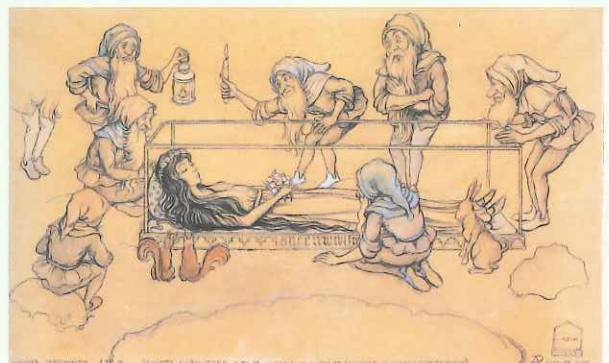
De Python, de Halve Maen, De Pagode, de ijselijk snelle Bobbaan, Fata Morgana (de 'Verboden Stad'), de Pegasus, de Vogel Rok en de Vliegende Hollander zijn allemaal attracties van de Efteling. De Efteling is groots, maar het begin was een klein sprookjespark. Het ontstaan van dit park lijkt zelf wel een beetje op een sprookje. Want zonder de tentoonstelling De Schoen '49 en zonder de medewerking van de kunstenaar Anton Pieck was het misschien nooit uitgroeid tot een spectaculair attractiepark met een heel eigen uitstraling.

Wat een schoenententoonstelling, een kunstenaar die uiteindelijk de stoute schoenen aantrok en daarna een sprookjespark wilde ontwerpen, en de Efteling allemaal met elkaar te maken hebben, zul je ontdekken als je deze (zoek)opdracht hebt gemaakt. De uitdrukking 'De stoute schoenen aantrekken' betekent

De provincie Noord-Brabant is eeuwenlang het centrum geweest van de Nederlandse schoen- en leerproductie. Vanaf het begin van de negentiende eeuw werkten daar heel veel mensen. In 1948 kwam een vijfde deel van alle Nederlandse schoenen uit Kaatsheuvel. Vol trots werd daarom in 1949 in de gemeente Kaatsheuvel een tentoonstelling 'De Schoen '49' gehouden. Dat werd een enorm succes.

In boeken en gidsen over kledingstijlen door de eeuwen heen, vind je historische schoenen. Welke zou jij op een tentoonstelling willen laten zien? Teken vijf totaal verschillende typen schoenen en schrijf er het jaartal bij. Zoek ook een afbeelding van een schoen die rond 1950 door vrouwen werd gedragen.

Na afloop van 'De Schoen '49' wilde men het tentoonstellingsterrein uitbreiden tot een sprookjespark voor kinderen. Er was daar al een kleine speeltuin met een theehuisje. Mevrouw Van der Heijden, de vrouw van de burgemeester, wilde iets groters en aantrekkelijkers. Samen met de cineast Peter Reijnders bedacht ze een plan. Ze benaderde de tekenaar/illustrator Anton Pieck (1895 - 1987), die illustraties had gemaakt bij een sprookjesboek van de gebroeders Grimm. Zoek eens op wanneer de broers Grimm leefden en noem eens een aantal sprookjes die zij schreven.

Sprookjes zijn eeuwenoude volksverhalen die werden doorverteld van generatie op generatie. Ze waren niet bedoeld voor kinderen want er gebeurden verschrikkelijke en wonderbaarlijke dingen in. Ze bevatten een verborgen boodschap en een diepere moraal. Wat wilden de verhalenvertellers bijvoorbeeld leren aan de mensen door middel van het sprookje van Doornroosje?

Wie zorgden ervoor dat sprookjes toegankelijk werden voor kinderen?

ONTSPANNINGSPARK DE EFTELING KAATSHEUVEL - HOLLAND

Anton Pieck wilde niet meewerken aan het project. "Nee, beslist niet", zei hij toen hij benaderd werd door Reijnders en mevrouw Van der Heijden. Pieck had er geen zin in om mee te werken om van een klein speeltuintje een groot sprookjespark te maken. Werken met kartonnen gevels, met sprookjesdecor van karton en latten en met kabouters van papier-maché vond hij wrakkig. Ook zette hij vraagtekens bij de ruimte en bij de deskundigheid van de werknemers.

Hij werd uiteindelijk toch overgehaald en enthousiast. Hoe denk je dat dat kwam? Let bij het beantwoorden op de feiten die je al weet uit de voorgaande vragen

Wat waren de eerste sprookjes die hij voor de Efteling bewerkte?

Kunstenaar Anton Pieck was niet bij een kunststroming of -isme in te delen. Hij tekende, schilderde, etste en aquarelleerde een geïdealiseerd verleden. Hij gaf er een sprookjesachtige sfeer aan. In zijn werk vond je geen actualiteiten van politiek, religie, oorlog of geweld.

De officiële kunstwereld vond zijn werk traditioneel en realistisch. 'Piecken' zoals het spottend werd genoemd, was uit de mode en ouderwets.

Welke kunststromingen ontstaan er wel rond 1950? Wie zijn de belangrijkste kunstenaars op dat moment?

Het succes van de Efteling kwam in eerste instantie voornamelijk door de bijzondere sfeer die Anton Pieck er wist te creëren. Toch is hij nooit naast zijn schoenen gaan lopen. In welk jaar en op welke dag opende de Efteling haar poorten?

De uitdrukking 'Naast zijn schoenen' lopen betekent

Het sprookje 'De Rode Schoentjes' van een andere sprookjesverteller is ook een attractie in de Efteling. Wie bedacht dit sprookje?

Print een plattegrond uit van de Efteling en schrijf daarop waar dit sprookje zich bevindt en een korte inhoud van het verhaal.

Zoals je weet is de Efteling nu een heel groot attractiepark met een theater en een hotel. Het sprookjesbos bestaat inmiddels uit 25 sprookjes van de gebroeders Grimm, Hans Christian Andersen en Charles Perrault. Verzin jij nu eens een modern/eigentijds sprookje met een schoen als onderwerp. Maak daar een ontwerpafbeelding van die in de Efteling in het sprookjesbos geplaatst zou kunnen worden. Doe dat wel in de ouderwetse sfeer zoals Anton Pieck dat ook deed. Bestudeer daarom eerst zijn werk goed. Stuur je ontwerp naar de site van de Efteling.

DE EFTELING = 150 HA. LEVENSVREUGDE

Marc Chagall

Mazzeltof!

Dit is een schilderij van Marc Chagall. Marc groeide op in een klein dorpje in Rusland. Door hem weten we nu heel veel over joodse gewoontes en gebruiken. Zijn kunstwerken hebben de joodse cultuur voor iedereen toegankelijk gemaakt.

De joden woonden oorspronkelijk in Israël. Maar aan het begin van de twintigste eeuw leefden er veel meer joden buiten Israël dan in het land zelf. Zij hebben in de loop der eeuwen veel discriminatie en

verdrukking doorstaan. Ze werden vaak niet geaccepteerd door bewoners van het land waar ze gingen wonen.

De meerderheid van de vijf miljoen Russische joden werd in de periode 1835 tot 1917 zelfs gedwongen om in een apart gebied, in sjtetls, te gaan wonen. Arm, vroom en voortdurend bang voor antisemitische aanvallen hielden ze vast aan hun eigen manier van leven op het gebied van godsdienst, taal en cultuur. Zij

slaagden erin om in deze periode hun stempel te drukken op de kunst, cultuur en de samenleving waar ze deel van uitmaakten. Daar zorgden onder andere de eigen joodse kunstenaars voor. Marc Chagall, die eigenlijk Moïsej Segal (1887 - 1985) heette, was zo'n kunstenaar.

Als je niets weet van Marc Chagall of het joodse leven, is deze (zoek)opdracht helemaal geschikt voor jou.

Volgens de joodse rabbinale wetten is iedereen met een joodse moeder joods.

Mensen die als jood geboren zijn of joodse voorouders hebben en zich tot het christendom of een andere godsdienst hebben bekeerd, blijven volgens deze wetten joods. Volgens Hitlers

wetten was iedereen die minstens één

joodse grootouder had joods. Vanaf 1951 is er voor iedere jood ter wereld de mogelijkheid om te emigreren naar de staat Israël. Hij/zij mag dan Israëlisch staatsburger worden.

Een rabbinale wet is _____

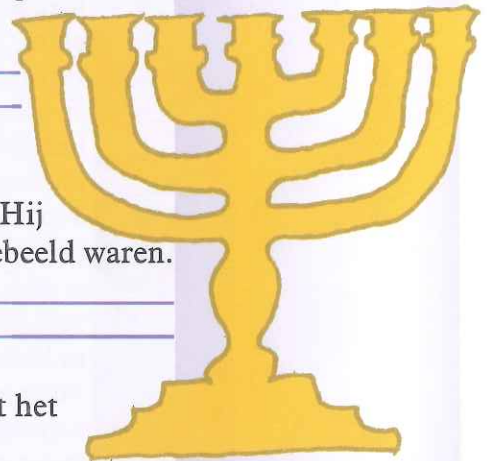

In het Russische stadje Witebsk, waar Marc Chagall geboren werd, kenden de joden het bijbelse Hebreeuws. Van jongs af aan moesten jongens zoals Marc naar de Midrasj (het leerhuis) om die oude teksten en wetten te leren. De taal die het meest door de joden gesproken werd in die tijd was _____

Het werd geschreven in het Hebreeuwse alfabet. Zoek dit alfabet op bij Wikipedia op internet en schrijf je naam eens op in het Hebreeuws _____

Omdat er in de Tweede Wereldoorlog heel veel synagogen (gebedshuizen) van de joden zijn verwoest, kunnen we niet zelf meer zien hoe mooi alles versierd was met afbeeldingen en houtsnijwerk. Toen Marc jong was, was alles nog intact. Hij heeft het met eigen ogen gezien. In 1908 werd in Sint-Petersburg een joodse en Historische vereniging opgericht. Joodse kunstenaars gingen daar kijken om voorbeelden te hebben. Wat werd daar zoal verzameld? _____

In 1910 oogst Marc Chagall op een tentoonstelling in Sint-Petersburg zijn eerste succes als joodse kunstenaar. Hij schilderde allerlei joodse thema's die daarvoor nooit afgebeeld waren. Bekijk werk van hem. Wat waren die joodse thema's? _____

Hij kwam in dat jaar ook voor het eerst in aanraking met het theater. Hij maakte samen met zijn leraar van de kunst-academie, Léon Bakst, decor- en kostuumontwerpen. Toen Marc weer terugkwam in Witebsk, kwam hij in aanraking met het Joods Theater. Hij mocht het decor en de kostuums ontwerpen, maar hij besloot alles in het theater te beschilderen, ook de toeschouwersruimte, de wanden en de plafonds. Pas in 1973 zet hij zijn handtekening op die wandschilderingen. Waarom zo laat? _____

Vanaf 1949 fotografeert Izis, een wereldberoemde fotograaf, Marc Chagall toen hij aan het werk was tijdens een aantal bijzondere projecten. Noem eens een paar van die projecten. _____

Veel van Marc Chagalls werk is een herinnering aan het joodse leven in zijn geboortedorp. Hij heeft ook heel veel bijbelse voorstellingen geschilderd. Verzamel zoveel mogelijk van die afbeeldingen en plak ze op een groot vel papier. Schrijf erbij welk verhaal hij heeft uitgebeeld.

HELENE KRÖLLER -MÜLLER

Verzamel jij iets? Barbiepoppen, voetbalplaatjes, postzegels, stickers, koektrommels, eierdopjes, stripverhalen of iets anders?

Dan ben je niet de enige hoor! Heel veel mensen hebben een verzameling. Verzamelen doe je omdat het leuk is.

Als je verhalen leest over verzamelaars, dan merk je dat ze op elkaar lijken. Vaak is het eerste verzamelstuk per ongeluk in hun bezit gekomen. Maar dan begint het. Daarna willen ze meer. Zomaar. En de zoektocht begint. Het verzamelen zelf is leuk.

Kunstverzamelen wordt ook door heel veel mensen gedaan, vroeger en nu. Musea verzamelen natuurlijk en steeds meer grote bedrijven hebben kunstverzamelingen. Van de meeste kunstverzamelingen die er zijn, zie je niet zo veel. Alles bevindt zich in kluizen en depots. Maar sommige verzamelaars laten hun kunst wel zien. Sommige van onze musea zijn zelfs gebouwd om iemands verzameling te laten zien.

Als je niet veel weet van verzamelingen en beroemde verzamelaars, is dit precies een geschikte (zoek)opdracht voor jou.

Op Koninginnedag kun je op rommelmarkten vaak leuke spulletjes zoeken voor een verzameling. En er zit ook wel eens echte kunst tussen de rommel die daar is uitgesteld.

Er zijn ook kunstenaars die kunstwerken maken van hun verzameling. Dit kunstwerk van een verzameling oude auto's is van de kunstenaar Arman. Zoek op internet eens op hoe de kunstenaar Arman werkt. Print werk van hem uit en doe dat in je portfolio.

In de negentiende eeuw hadden grote steden al belangrijke openbare kunstcollecties. Daar gingen rijke mensen kijken en wat rondwandelen op hun vrije zondagmiddag. De Utrechtse jurist Boijmans wilde zijn collectie wel aan de stad Rotterdam schenken na zijn dood. Maar dan moesten ze wel voor een mooie plek zorgen, waarin zijn verzameling goed te bezichtigen zou zijn.

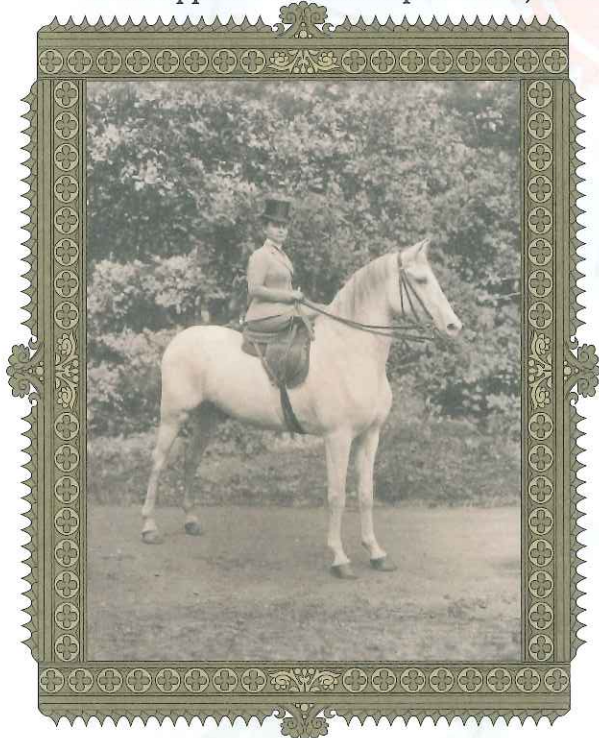
Zoek eens op welk museum er voor zijn collectie gebouwd is. _____

In welk jaar ging het museum open? _____

Welke tentoonstelling is er op dit moment te zien? _____

Dokter Nagelhout (1901 - 1975) was vanaf 1935 huisarts in het Overijsselse plaatsje Holten. Hij had niet zoveel verstand van kunst, maar hij dacht dat het goed was voor 'zijn' mensen als ze in aanraking kwamen met kunst. Kunstenaars waren erg arm in die tijd. Ze mochten hem betalen met kunstwerken. Hij kocht ook wel eens wat. Op die manier bouwde hij een grote verzameling op. Zoek eens op waar de schilderijenverzameling van dokter Nagelhout na zijn dood is gebleven? _____

Helene Kröller-Müller was maar een heel gewoon Duits meisje toen ze in 1888 met de Nederlandse jongen Anton Kröller trouwde. Toen ze in Den Haag woonde op een bovenetage met hun vier kinderen ging ze op cursus bij dr. Bremmer, een bekende kunstkenner. Helene vond het geweldig interessant wat ze daar leerde. Ze wilde nu ook wel eens een schilderij kopen voor boven de bank. En ze kocht drie schilderijen van de vrij onbekende Vincent van Gogh: de zonnebloemen, de zaaier en een stillevens met fles, citroenen en sinaasappels. Zoek eens op in welk jaar Vincent van Gogh die schilderijen maakte. In _____

Toen Helene Kröller-Müller eenmaal een paar schilderijen had gekocht, wilde ze meer! Ze wilde ze gaan verzamelen. Uiteindelijk had ze zoveel schilderijen en andere kunstwerken, dat ze er haar eigen museum voor liet bouwen: het Kröller-Müllumuseum. Zoek eens op waarom Helene Kröller-Müller zo belangrijk geweest is voor de Nederlandse kunst. _____

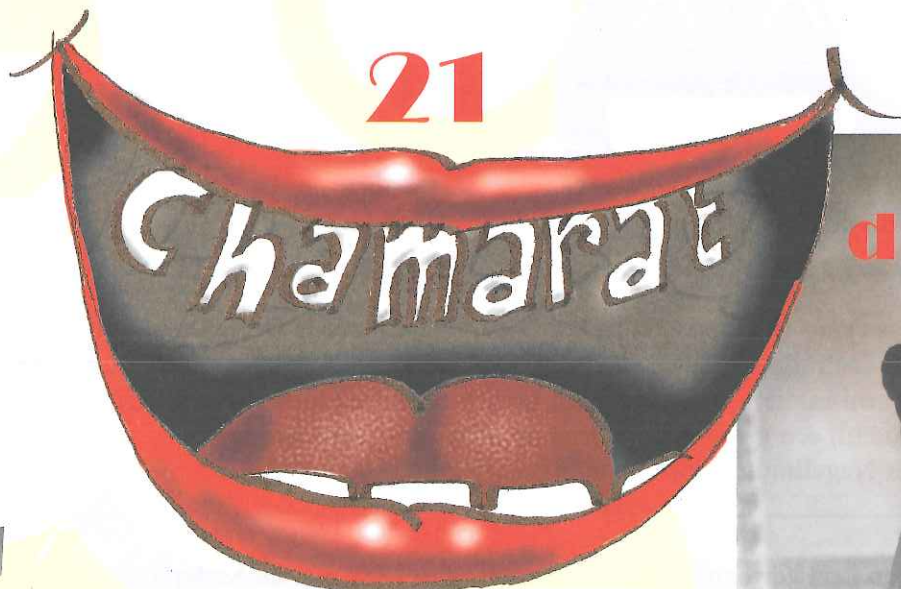
Zoek op internet of in de bibliotheek naar Helene Kröller-Müller. Maak een uitgebreid werkstuk over haar en over haar levensdoel: haar kunst in een 'kunstpaleis' onderbrengen.

Je mag iets maken voor in je portfolio, maar het mag ook een PowerPoint-presentatie worden, die je aan de klas laat zien.

Verzamel zoveel mogelijk spullen van één soort. Bierviltjes, poezenplaatjes, luchtziektezakjes of wat dan ook. Maak daar een kunstwerk van voor in je portfolio op de manier van Arman.

Ik? Ik verzamel verzamelaars.

Mensch, durf te leven!

Je leeft maar heel kort, maar 'n enkele keer
En als je straks anders wilt, kun je niet meer!
Mensch, durf te leven!
Vraag niet elken dag van je korte bestaan:
Hoe hebben m'n pa en m'n grootpa 't gedaan?
Hoe doet er m'n neef en hoe doet er m'n vrind?
En wie weet, hoe of dat nou m'n buurman weer vindt,
En - wat heeft 'Het Fatsoen' voorgeschreven?
Mensch, durf te leven!

De mensen - ze schrijven je leefregels voor,
Ze geven je raad, en roepen in koor:
Zoo moet je leven!
Met die mag je omgaan, maar die is te min.
Met die moet je trouwen, - al heb je geen zin.
En daar moet je wonen, dat eischt je fatsoen -
En je wordt genegeerd als je 't anders zou doen,
Alsof je iets ergs had misdreven,
Mensch, is dat leven?

De mensen bepalen de kleur van je das,
De vorm van je hoed, en de snit van je jas
En - van je leven!
Ze wijzen de paadjes, waar langs je mag gaan,
En roepen 'o foei!' als je even blijft staan, -
Ze kiezen je toekomst en ze kiezen je werk,
Ze zoeken een kroeg voor je uit en een kerk,
En wat j' aan de armen moet geven.
Mensch, is dat te leven?

Het leven is heerlijk, het leven is mooi.
Maar - vlieg uit in de lucht, en kruip niet in een kooi!
Mensch! durf te leven!
Je kop in de hoogte, je neus in de wind,
En lap aan je laars hoe een ander het vindt!
Hou een hart vol warmte en van liefde in je borst,
Maar wees op je vierkante meter een Vorst!
Wat je zoekt kan geen ander je geven!
Mensch, durf te leven!

(geschreven door Dirk Witte)

Jean-Louis Pisuise zong dit cabaretlied vaak. Hij werkte in 1903 bij het Algemeen Handelsblad. Hij werd naar Londen gestuurd als correspondent. Daar zag hij rijke Engelse aristocraten, met een hoge hoed, in deftige kleding, op drukke punten van de stad muziek maken om geld op te halen voor het goede doel. Eenmaal terug in Amsterdam wilde hij dat ook. Samen met een collega-verslaggever verkleedde hij zich als Italiaanse muzikant en ging in de open lucht optreden. Dat leverde veel geld op. Hij besloot verder te gaan met zingen en reizen.

Toen hij op 30 april 1909 in Soerabaja was op Java, werd prinses Juliana geboren. Pisuise besloot voor deze feestelijke gelegenheid een chamarat, op te richten. Chamarat of cabaret is het Franse woord voor (kunst)kroeg, een wijnhuis waar een repertoire van grofrealistische liedjes werd gezongen. In het drukste deel van de stad liet hij zo'n cabaret bouwen, waar veertig stoelen in konden staan. Hij hoefde zijn liedjes en grappen nu niet in de buitenlucht te maken. Het werd een groot succes.

Helaas lukte het Pisuise niet om bij terugkeer in Nederland een cabaret van de grond te krijgen. Voor een vast cabaret was het Nederlandse publiek te klein, te stijf en te zuinig. Cabaret werd hier pas veel later populair.

Als je niets weet van cabaret en cabaretiers of cabaretières van vroeger en nu, moet je deze (zoek)opdracht zeker doen.

De eerste chamarat of artistieke kroeg van betekenis ontstond in Parijs op Montmartre. Het heette Le Chat Noir. De leden van dat chamarat of cabaret exposeerden er met kunstwerken en lieten er hun liederen en gedichten horen. Daar discussieerden ze over. Wat betekent Le Chat Noir?

De man of vrouw, die achter de tap stond, was de cabaretier of de cabaretière. Wat is nu de betekenis van het woord cabaretier/cabaretière? Dat betekent nu _____

Op www.zwartekat.nl vind je een lange namenlijst van hedendaagse Nederlandse cabaretiers en comedians. Kies er willekeurig tien uit die bij jou in de buurt optreden en zoek een bijpassende foto.

In Le Chat Noir werd Aristide Bruant de belangrijkste cabaretier. Hij ontmoette in de volkswijken van Parijs heel veel verschillende menstypen. Eerst was hij geschokt door de ruwheid en de platheid waarmee ze praatten. Maar hij oefende zelf ook om dat taaltje (Argot) te kunnen spreken en zingen. In Le Chat Noir zong hij over de misdaad, de ondeugd en over de slechte maatschappelijke toestanden. Zijn optredens waren een daverend succes. Niet alleen vanwege zijn taal, maar ook vanwege zijn merkwaardige kleding en zijn onbeschofte gedrag. Tijdens het zingen stond hij op een tafel of liep hij over de tap. Zoek eens afbeeldingen van hem. De schilder Henri de Toulouse-Lautrec heeft veel getekend in de cabaretwereld. Zoek zijn werk op op internet. Print een afbeelding van Aristide Bruant en schrijf daarop wat je inmiddels van deze cabaretier weet.

Cabaretiers van nu gedragen zich wel een beetje als Aristide Bruant. Deze foto van Youp van 't Hek komt uit het cabaret Verloren en verlaten. Hij is daarin een meelijwekkend personage, gekweld door levensangst en wanhoop. Het cabaret dat Youp van 't Hek oprichtte heette _____

En wie waren de leden? _____

Noem ook eens vijf van zijn bekendste songs. _____

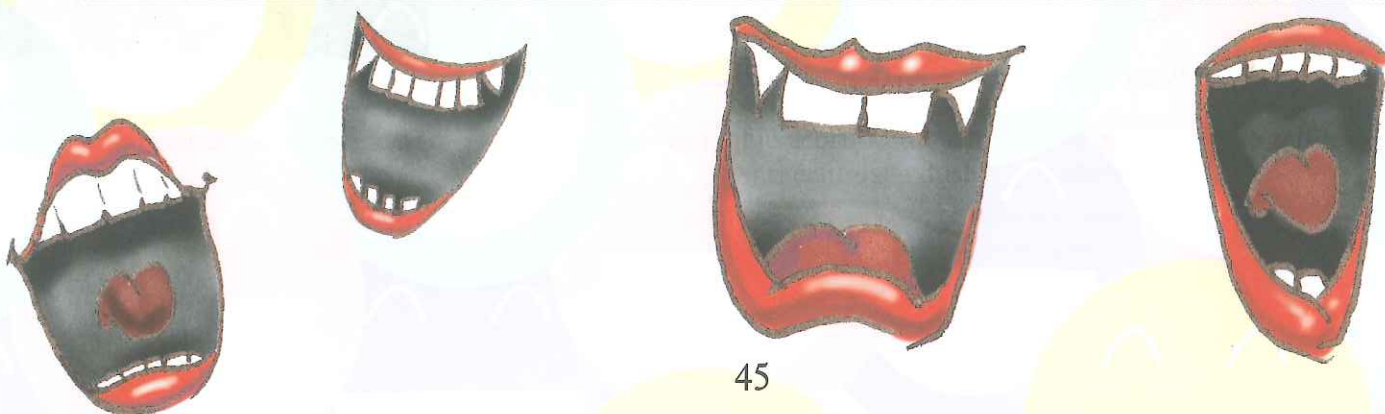

Hoewel het dus al wel honderd jaar geleden is dat Pisuise voor het eerst cabaretoptredens in Nederland had, was het grote publiek pas na de Tweede Wereldoorlog toe aan deze vorm van amusement. In 1966 vond de eerste editie plaats van Cameretten. Zoek eens op wat dit inhoudt en schrijf de namen van de laatste tien winnaars op. _____

Een cabaretier is, anders dan een toneelspeler, altijd in gesprek met het publiek. Bij cabaret zijn er eigenlijk twee 'artistieke' partijen. Van cabaretpubliek wordt daarom ook veel verwacht. Daarom lukte het Pisuise niet om hier een cabaret te beginnen. Waar moet goed cabaretpubliek aan voldoen denk jij? _____

De cabaretvoorstellingen van Freek de Jonge bestaan niet uit nummer-cabaret, opgevuld met liedjes, maar hij maakt een programma dat als een verhaal is opgebouwd. Hij combineert dit met gecompliceerd rollenspel. Noem eens een aantal titels van zijn cabaretvoorstellingen _____

Wie is volgens jou de beste cabaretier of cabaretière aller tijden, in binnen en buitenland? Waarom vind je dat? _____

De kunst van het kleden

Je kunt het je bijna niet voorstellen, maar als je honderd jaar geleden had geleefd, had de kleding van je ouders er waarschijnlijk zo uitgezien. Rond het jaar 1900 was dit de mode.

Mode is niet alleen de kunst van het kleden, want mode laat veel meer zien. Aan kleding van mensen kun je 'lezen' wie ze zijn. Je kunt zien in welke periode ze geleefd hebben. Je kunt ook zien of ze arm of rijk waren en of het mensen uit 'het volk' of van adel waren. Er is ook een nauwe samenhang van mode met historische gebeurtenissen, kunst en cultuur.

Als je niets weet van mode, de modedefotografie en van modebladen, is dit een goede (zoek)opdracht voor jou.

In de mode zijn grofweg gezien twee grote stromingen te onderscheiden: *Haute Couture* en *confectie*. Haute couture werd tot de Tweede Wereldoorlog voornamelijk in Parijs ontworpen. Noem eens een aantal Parijse couturiers. _____

Wat is het verschil tussen haute couture en confectiekleding? _____

Mensen wilden altijd graag weten wat mode is en wat niet. In de achttiende eeuw werd de jaarlijkse verandering in de kleding in de Parijse hofkringen op kleine poppetjes aangegeven. Deze poppetjes werden naar naaiateliers in verschillende hoofdsteden in Europa gezonden. De klanten van die ateliers konden zo de nieuwe mode bekijken en bestellen. De poppetjes kregen de naam 'mannekens'. Weet je welk Frans woord uit de wereld van de mode daar nu nog aan herinnert? _____

In 1892 verscheen in New York het eerste modeweekblad. Het blad heette Vogue. In Vogue verschenen prachtige foto's. Dat was nieuw. Voor die tijd waren er wel afbeeldingen van kleding, maar die werden getekend of geschilderd. Uitgever Condé Nast maakte een prachtig blad van Vogue. Hij wordt de uitvinder van de 'glossy' genoemd. In de ruim honderd jaar dat Vogue nu bestaat is duidelijk te 'lezen' hoe de mode en de vrouwen zijn veranderd. Wat is een 'glossy'? Een glossy is _____

Vogue was het eerste weekblad met onderwerpen op het gebied van mode, society en kunst. Vogue is van grote betekenis geweest voor de ontwikkeling van kunst, fotografie, illustratie en literatuur. Vrouwen kochten het blad massaal. Wat betekent het woordje *vogue*. Vogue betekent _____

Waarom werd Vogue zo populair? Omdat _____

Vonden vrouwen een modereportage op de televisie niet interessanter dan het bekijken van modefoto's? _____

Kort na de uitvinding van de fotografie namen fotografen de plaats in van rondreizende kunstschilders. Zij gebruikten een glasplaat waarop zilverbromide in een gelatine laag ingebed werd. Ze namen hun apparatuur, inclusief de materialen om hun glasplaten te ontwikkelen, en soms zelfs een leren tent als donkere kamer, mee op reis. Zoek eens op internet naar foto's van enkele van de eerste fotografen van Vogue: Irving Penn, Edward Steichen, Adolphe de Meyer, Diane Arbus en Frans van Riel. Wat maakt hun werk zo bijzonder? _____

Fotograaf Alexander Liberman zei: "Een modefoto is geen foto van een kledingstuk, maar een foto van een man of vrouw." Welke bekende vrouwen en mannen zijn door Vogue prachtig in beeld gebracht? Noem enkele namen. _____

De jaren twintig van de twintigste eeuw was een belangrijke tijd voor de vrouwenemancipatie. Vogue heeft daar een grote rol in gespeeld. Wat was het belangrijkste kledingstuk dat vrouwen in die tijd niet meer wilden dragen? _____

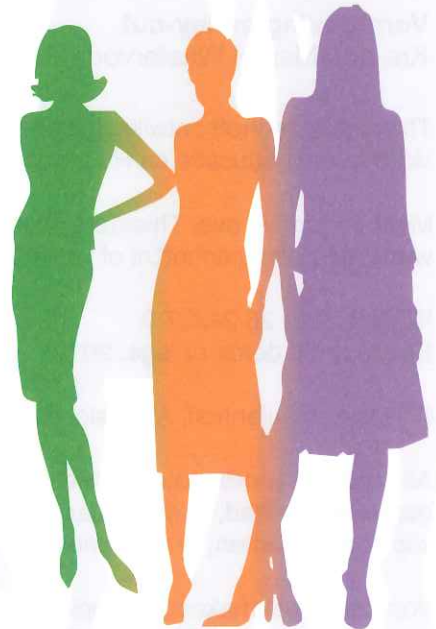
En wat werd een heel belangrijk kledingstuk voor vrouwen? _____

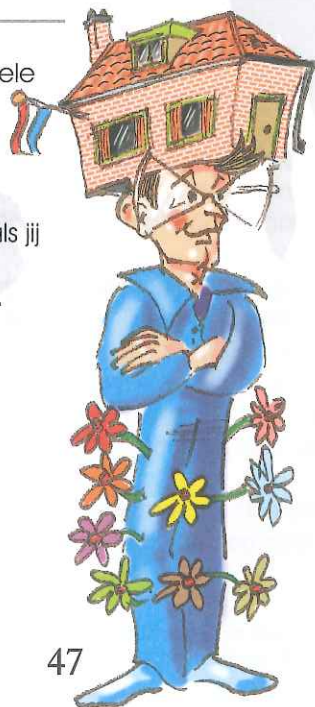
Vogue ging zich door de jaren heen steeds meer met maatschappelijke zaken bezighouden. Met indringende portretten toonden ze hun visie op de maatschappij. In de Tweede Wereldoorlog bijvoorbeeld liet Vogue zien dat vrouwen niet passief thuis hoefden te blijven, maar dat ze zelf ook iets konden doen. Een grote advertentie en foto's van Marlene Dietrich werden daarom in het blad gepubliceerd. Wie was Marlene Dietrich en wat was er op de foto's te zien? _____

In 1924 kwam er ook een huis-en-tuin-bijlage bij Vogue, met architectonische mode in en rond het huis. Verschillende architecten lieten hun toekomstvisie zien. In 1926 toonde Le Corbusier kamers, die meer op een theater leken en gebouwen als een stoomschip. Zoek eens afbeeldingen van gebouwen van Le Corbusier. Bewaar die in je portfolio.

Waren er toen al wolkenkrabbers in New York? _____

Maak een modeglossy van enkele A4'tjes. Bedenk eerst welke mode vrouwen, mannen en kinderen volgend jaar moeten gaan dragen. Kleed iemand aan zoals jij denkt dat de mode er volgend jaar uit zal zien.

Denk ook aan bijpassende sieraden, hoeden en schoeisel. Ensceneer dat in een omgeving van de toekomst. Maak digitale foto's en print die uit. Schrijf er een verduidelijkende tekst bij. Maak er een tijdschrift/glossy van, voor in je portfolio.

Foto's

- Pagina 4: Hip, hip, hoera! - Karel Appel © Van Lennep Producties / Karel Appel Stichting
Pagina 9: Jongeren slopen Berlijnse Muur © ANP
Pagina 11: Ethiopische vrouw © N. Crotty, Ireland
Pagina 12: Discussiërende jongeren © S. Leutenegger © Ateliers et Presses de Taizé, 71250 Taizé, France
Pagina 13: Broeder Roger © S. Leutenegger © Ateliers et Presses de Taizé, 71250 Taizé, France
Pagina 15: De Dansles - Jan Steen © Rijksmuseum Amsterdam
Pagina 15: Dutch Interior II (Intérieur hollandais II) – Joan Miró © Peggy Guggenheim Collection
Pagina 16: Affiche De Eeuwige Jood © NIOD / KB
Pagina 17: Affiche The Great Dictator © Collectie Nederlands Filmmuseum
Pagina 20: Grotten bij Qumran © Rijksuniversiteit Groningen
Pagina 21: Grotten bij Qumran © Rijksuniversiteit Groningen
Pagina 21: Fragment van de boekrollen © Rijksuniversiteit Groningen
Pagina 22: Alexandra Radius © Deen van Meer
Pagina 25: Kranslegging bij monument door burgemeester Samkalden © Spaarnestad Fotoarchief
Pagina 26: Damslapers © Maya Pejic / Gemeentearchief Amsterdam
Pagina 27: Nozems bij monument op de Dam © Bob van Dam / Nederlands fotomuseum
Pagina 30: Fragment uit De avonturen van Kuifje – Cokes in voorraad © Hergé / Moulinsart 2006
Pagina 31: Fragment uit De avonturen van Kuifje – De scepter van Ottokar © Hergé / Moulinsart 2006
Pagina 33: Maaltijd der vrienden – Charley Toorop © Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam
Pagina 34: George Gershwin © courtesy of the Ira and Leonore Gershwin Trusts
Pagina 38: Affiche tentoonstelling De Schoen © De Efteling
Pagina 38: Ontwerp Sneeuwwitje © De Efteling
Pagina 39: Affiche De Efteling © De Efteling
Pagina 40: Synagoge te Safed – Marc Chagall © Stedelijk Museum Amsterdam
Pagina 42: Long term parking – Arman © Château des Carreaux, France
Pagina 43: Helene Kröller-Müller © Kröller-Müller Museum, Otterlo
Pagina 44: Jean-Louis Pissis © Theater Instituut Nederland
Pagina 45: Youp van 't Hek © Pan Sok / Hekwerk Theater Producties

Illustraties

Kre-add/Marcel Westervoorde, Alphen a/d Rijn

Vormgeving en lay-out

Kre-add/Marcel Westervoorde, Alphen a/d Rijn

ThiemeMeulenhoff ontwikkelt leermiddelen voor Primair Onderwijs, Voortgezet Onderwijs, Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie en Hoger Onderwijs

Meer informatie over ThiemeMeulenhoff en een overzicht van onze leermiddelen:
www.thiememeulenhoff.nl of via onze klantenservice (088) 800 20 17

ISBN 978 90 26 24237 3

Eerste druk, derde oplage, 2010

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2007

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 Auteurswet j° het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl., dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (PRO), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp (www.cedar.nl/pro). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden. Voor meer informatie over het gebruik van muziek, film en het maken van kopieën in het onderwijs zie www.auteursrechtenonderwijs.nl.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Deze uitgave is voorzien van het FSC-keurmerk. Dit betekent dat de bosbouw voor het gebruikte papier op een verantwoorde wijze heeft plaatsgevonden.

